

ZAPISNIK

sa 45. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održane 29. oktobra 2019. godine

Sjednica je počela u 13 sati i 30 minuta.

Sjednici je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: dr Suad Numanović, Mirsad Murić, mr Branka Tanasijević, dr Nedžad Drešević, dr Budimir Aleksić i poslanica Nada Nenezić, zamjena člana Odbora Momčila Martinovića, u skladu sa članom 65 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Sjednici nije prisustvovala članica Odbora dr Ljiljana Đurašković.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Leon Gjakaj, generalni direktor Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Zdenka Perović, zamjenica Zaštitnika/ce koja obavlja funkciju Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Ivan Krkeljić, generalni sekretar institucije Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Bojan Paunović, generalni direktor Direktorata za državni budžet u Ministarstvu finansija, Aleksandra Marković, samostalna savjetnica u Direktoratu za državni budžet, Pavla Snajdrova, predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava i Milan Radović, programski direktor NVO "Građanska alijansa".

Sjednicu nijesu pratili predstavnici medija.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je predložio dopunu dnevnog reda predloženog u Sazivu za 45. sjednicu, odnosno, da se četvrta tačka predloženog dnevnog reda dopuni na sledeći način:

4. INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U PERIODU OD 1. DO 25. OKTOBRA 2019. GODINE:

- (1) Informacija sa Regionalne parlamentarne konferencije „Jačanje regionalne saradnje i nadzora nad zakonodavstvom u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti”, održane na Cetinju, 8. oktobra 2019. godine;
- (2) Informacija o posjeti Odbora za ljudska prava i slobode Javnoj ustanovi Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje, održanoj 17. oktobra 2019. godine;
- (3) Informacija o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića na Konferenciji „Ulaganje u rane godine - Konferencija o fiskalnim i administrativnim imperativima za rani razvoj djece“, održanoj u Podgorici 22. i 23. oktobra 2019. godine;
- (4) Informacija sa Sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića sa savjetnicom UN za ljudska prava Anjet Lanting, održanog u Podgorici 23. oktobra 2019. godine.

Predlog Predsjednika Odbora o dopuni Dnevnog reda prihvaćen je jednoglasno, pa je za sjednicu utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

Usvajanje Zapisnika sa:

- 42. sjednice Odbora, održane 30. septembra 2019. godine,
- 43. sjednice Odbora, održane 25. septembra 2019. godine i
- 44. sjednice Odbora, održane 30. septembra 2019. godine

- 1. STRATEGIJA MANJINSKE POLITIKE 2019-2023. I AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019-2023, ZA 2019-2020. GODINU;**
- 2. PREDLOG ZAHTJEVA ZA DODJELU BUDŽETSKIH SREDSTAVA ZAŠTITNIKU/CI LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA 2020. GODINU;**
- 3. PROPISIVANJE OBRASCA SVEČANE IZJAVE O PRIHVATANJU ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA, U SKLADU SA ČLANOM 15 ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA („SLUŽBENI LIST CRNE GORE“, BROJ 46/19);**
- 4. INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U PERIODU OD 1. DO 25. OKTOBRA 2019. GODINE:**
 - (1) Informacija sa Regionalne parlamentarne konferencije „Jačanje regionalne saradnje i nadzora nad zakonodavstvom u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti”, održane na Cetinju, 8. oktobra 2019. godine;**
 - (2) Informacija o posjeti Odbora za ljudska prava i slobode Javnoj ustanovi Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje, održanoj 17. oktobra 2019. godine;**
 - (3) Informacija o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića na Konferenciji „Ulaganje u rane godine - Konferencija o fiskalnim i administrativnim imperativima za rani razvoj djece“, održanoj u Podgorici 22. i 23. oktobra 2019. godine;**
 - (4) Informacija sa Sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića sa savjetnicom UN za ljudska prava Anjet Lanting, održanog u Podgorici 23. oktobra 2019. godine;**
- 5. TEKUĆA PITANJA.**

PRVA TAČKA- STRATEGIJA MANJINSKE POLITIKE 2019-2023. I AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019-2023, ZA 2019-2020. GODINU

Generalni direktor Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Leon Gjokaj je informisao da se donošenjem Strategije manjinske politike nastavlja unapređenje postojećeg stanja u zaštiti prava manjinskih naroda u Crnoj Gori. Važnim smatra što su sredstva za realizaciju aktivnosti obezbijedena iz budžeta svih partnera zaduženih za realizaciju aktivnosti utvrđenih Strategijom i Akcionim planom. Strategija i Akcioni plan su postavljeni na realnim osnovama i očekuje da će se planirane mjere i aktivnosti realizovati. Bitno je da su sve aktivnosti adresirane nadležnim subjektima, oročene i budžetirane.

Strategijom su obuhvaćene oblasti obrazovanja, zapošljavanja, kultura i identitet manjina, politička participacija manjina, a utvrđen je i set specifičnih mjera usmjerenih na podizanje nivoa svijesti manjina i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama pripadnika manjinskih naroda. Prema rezultatima CEDEM-ovih istraživanja iz 2017. i 2019. godine građani Crne Gore, nezavisno od njihove etničke ili druge pripadnosti, podržavaju sve mjere i aktivnosti usmjerene na integraciju manjina u crnogorsko društvo.

Zahvalio je Odboru za ljudska prava i slobode, kao iskrenom partneru što razmatra Strategiju i očekuje da će Odbor dati doprinos u praćenju njene realizacije. Takođe, zahvalio je Odboru i civilnom sektoru na praćenju realizacije Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana. Zaključio je da integracija manjina nije samo pitanje za manjine, već za cijelo društvo.

U raspravi su učestvovali: poslanici dr Budimir Aleksić, dr Suad Numanović, mr Branka Tanasijević, Mirsad Murić, predsjednik Odbora dr Halil Duković i Milan Radović, programski direktor NVO “Građanska alijansa”.

Učesnici sjednice su saglasni da Crna Gora ima dobar zakonodavni okvir i institucionalni sistem za zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Član Odbora dr Budimir Aleksić je saopštio da se Sprskom nacionalnom savjetu godinama ne uplaćuju sredstva za projekte, a takođe ne dobijaju sredstva iz Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Poslanik dr Suad Numanović je istakao da postoji mogućnost izmjena i dopuna strategija ukoliko se ukaže potreba za tim. Podsjetio je da je usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama u aprilu 2017. reformisan rad Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, kojim je spriječen objektivno mogući sukob interesa, a uvođenjem dvostepenosti u odlučivanje o projektima omogućen je kvalitetniji monitoring i evaluacija. Svaki zakon smatra dobrim ukoliko se primjenjuje, zbog čega Odbor i poslanici treba da insistiraju na sprovođenju polugodišnjih i godišnjih analiza o implementaciji usvojenih zakona. Smatra da sredstva iz Fonda treba dodjeljivati onima koji to zaslužuju i povećati iznos sredstava po projektu kako se ne bi dešavalo da pojedini subjekti za realizaciju projekta dobiju samo desetinu od ukupnog iznosa potrebnih sredstava.

Članica Odbora mr Branka Tanasijević smatra da ova Strategija koja je komplementarna sa važećom zakonskom regulativom, predstavlja unapređenje u odnosu na pojedina zakonska rješenja i može poslužiti za unapređenje stanja u oblasti ljudskih prava, s akcentom na prava manjina. Ocijenila je da Komisija za vrednovanje projekata dostavljenih na javni konkurs za raspodjelu sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava vrši vrednovanje projekata u skladu sa kriterijumima utvrđenim Zakonom i mora biti stručna i nezavisna.

Poslanik Mirsad Murić smatra da će Strategija doprinijeti daljem očuvanju multietničkog, multivjerskog i multinacionalnog sklada, jer su istom planirane brojne aktivnosti u ovoj oblasti i da Akcioni plan uključuje sve relevantne institucije koje će multisektorskim pristupom raditi na sprovođenju planiranih aktivnosti.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je ocijenio da svaka naredna strategija treba da doprinese unapređenju poštovanja ljudskih prava. Ocijenio je da je Strategija manjinske politike 2008-2018. mnogo doprinijela afirmaciji i razvoju manjinskih prava i sloboda u Crnoj Gori. U skladu sa prethodnom Strategijom osnovani su manjinski savjeti, čiji rad u narednom periodu treba unapređivati kako bi na pravi način obavljali značajne nadležnosti koje su im date Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, osnovan je Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, koji izdvaja značajna sredstva za projekte usmjerene na očuvanje kulturnog, vjerskog, etničkog i nacionalnog identiteta manjinskih naroda, izmijenjeno je izborno zakonodavstvo i afirmativnom akcijom obezbijeđeno je učešće predstavnika manjina u političkom životu Crne Gore. Smatra da manjinski savjeti još uvijek ne realizuju svoje aktivnosti shodno brojnim nadležnostima utvrđenim Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, već se više bave unutrašnjom političkom borbom.

Imajući u vidu da manje od četvrtine građana Crne Gore poznaje odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, neophodno je edukovati građane o ovom Zakonu kako bi mogli da prepoznaju i prijavljuju slučajeve diskriminacije. Podsjetio je da je Odbor za ljudska prava i slobode organizovanjem javnih tribina širom Crne Gore o Zakonu o zabrani diskriminacije, Zakonu o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom doprinosio informisanju i edukaciji građana o antidiskriminacionom zakonodavstvu.

Pozdravio je činjenicu što je Strategijom školama data obaveza da u okviru otvorenog kurikulumu uključe 20 % nastavnih sadržaja koje će kreirati nastavnici, roditelji i škole u saradnji sa lokalnom zajednicom, što će značajno doprinijeti ostvarivanju prava na izučavanje specifičnosti jezika, kulture, istorije i drugih posebnosti manjina, odnosno sredine u kojoj je škola.

Programski direktor NVO “Građanska alijansa” Milan Radović je naglasio da nevladine organizacije nijesu zadovoljne kvalitetom Strategije manjinske politike 2019-2023. i nada se njenoj izmjeni u narednom periodu. Istakao je da državne institucije koje su sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava uključene u realizaciju mjera i aktivnosti utvrđenih Akcionim planom nijesu kvalitetno radile na njenoj izradi, jer su dostavljale zastarjele podatke. Poređenja radi, Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana je mnogo kvalitetnija. Smatra da bi manjinski savjeti u Crnoj Gori trebalo da budu aktivniji, kao i Centar za očuvanje i

razvoj kultura manjina. Pozitivno je što je za realizaciju mjera i aktivnosti utvrđenih Strategijom i Akcionim planom planirano izdvajanje budžetskih sredstva koja treba rasporediti na pravilan način.

Generalni direktor Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Leon Gjokaj je naglasio da se predstavnici nevladinog sektora i pored dva javna poziva nijesu uključili u izradu Nacrta strategije. Proces njene pripreme je bio transparentan i uključeni su svi nadležni subjekti. Strategija je bazirana na preporukama Savjeta Evrope, UN tijela i Evropske komisije.

Podsjetio je da Skupština Crne Gore bira članove Komisije za vrednovanje i Upravnog odbora, a Upravni odbor bira direktora Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Takođe, Fond je dužan da podnosi godišnji Izvještaj o radu Skupštini Crne Gore.

Obavijestio je da je Ministarstvo posvećeno praćenju sprovođenja i promociji Zakona o manjinskim pravima i slobodama zbog čega su svakoj lokalnoj samoupravi u Crnoj Gori poslali Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama na upoznavanje. Takođe, bilježe se podaci i padu diskriminacije po etničkoj osnovi.

Izmjenama Zakona o manjinskim pravima i slobodama reformisan je Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i stvoren normativni osnov za unapređenje njegovog rada. Za funkcionisanje savjeta manjinskih naroda iz budžeta Crne Gore godišnje se opredjeljuje najmanje 0,05% tekućeg budžeta. Manjinski savjeti po Zakonu o manjinskim pravima i slobodama nemaju pravo da apliciraju za sredstva Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Naglasio je da Srpski nacionalni savjet ima isti tretman od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava kao i drugi savjeti. Iz godine u godinu povećava se iznos finansijskih sredstava za institucije koje se bave zaštitom prava manjinskih naroda - 600.000 eura za šest manjinskih savjeta, oko 1.400.000 eura za Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, od 300.000 do 400.000 eura za Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina, a sredstva Ministarstva za ljudska i manjinska prava takođe se uvećavaju. Nevladine organizacije za dvije sektorske raspodjele za oblast manjinskih prava i unapređenje položaja Roma u ovoj godini dobiće od Ministarstva za ljudska i manjinska prava oko 500.000 eura. Naglasio je da Crna Gora jedina u regionu radi istraživanja o zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnim službama, državnim organima i organima lokalne samouprave.

Podsjetio je da u Zakonu o manjinskim pravima i slobodama postoji odredba da u jedinicama lokalne samouprave, u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili najmanje 5% stanovništva, prema rezultatima dva posljednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi bude i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Istakao je da je ovaj procenat najniži u regionu, ali i šire. Iako nije zadovoljan sprovođenjem ove odredbe, zaključio je da je stanje u oblasti manjinskih prava u Crnoj Gori u proteklih deset godina značajno poboljšano.

Povodom razmatranja Strategije manjinske politike 2019-2023. i Akcionog plana za sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023, za 2019-2020. godinu, Odbor za ljudska prava i slobode sa 45. sjednice, održane 29. oktobra 2019. godine, podnosi

IZVJEŠTAJ O RAZMATRANJU STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019-2023. I AKCIONOG PLANA ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019-2023, ZA 2019-2020. GODINU

Odbor za ljudska prava i slobode je u okviru kontrolne i nadzorne uloge Parlamenta, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, na 45. sjednici, održanoj 29. oktobra 2019. godine razmotrio Strategiju manjinske politike 2019-2023. i Akcioni plan za sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023, za 2019-2020. godinu.

Polazeći od navoda u **Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2019. godinu**: „U oblasti prava manjina ostvaren je mali napredak. Zakon o pravima manjina iz 2017. godine tek treba da se implementira, uprkos postojanju podzakonskih akata. U skladu sa tim zakonom, Crna Gora treba da otkloni rizik od konflikta interesa u procesu opredjeljivanja sredstava manjinama. Skupština je u procesu imenovanja članova u nezavisnu komisiju za ocjenu projekata koji se finansiraju iz fonda za manjine. Međutim, postoje bojazni vezane za to da li neki od predloženih kandidata ispunjavaju uslove. Etnički disagregirani podaci se ne prikupljaju sistematično u Crnoj Gori. U aprilu 2019. godine Vlada

je osudila etnički motivisani napad na jednog pripadnika hrvatske nacionalne manjine.“ (str. 31 i 32 Prevoda Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2019. godinu),

Odbor je razmatranjem **Strategije manjinske politike 2019-2023. i Akcionog plana za sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023, za 2019-2020. godinu, realizovao jedanaestu aktivnost, utvrđenu Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2019. godinu.**

Uvodno obrazloženje o Strategiji manjinske politike 2019-2023. i Akcionom planu za sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023, za 2019-2020. godinu dao je generalni direktor Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Leon Gjokaj.

Informisao je o sledećem:

- donošenjem Strategije manjinske politike 2019-2023. koja je bazirana na preporukama Savjeta Evrope, UN tijela i Evropske komisije nastavlja se unapređenje postojećeg stanja u zaštiti prava manjinskih naroda u Crnoj Gori;

- Strategija i Akcioni plan su postavljeni na realnim osnovama i očekuje da će se planirane mjere i aktivnosti koje su adresirane nadležnim subjektima, oročene i budžetirane realizovati, jer se sredstva za realizaciju obezbjeđuju iz budžeta svih partnera zaduženih za njihovu realizaciju;

- Strategijom su obuhvaćene oblasti obrazovanja, zapošljavanja, kultura i identitet manjina, politička participacija manjina, a utvrđen je i set specifičnih mjera usmjerenih na podizanje nivoa svijesti manjina i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama pripadnika manjinskih naroda;

- Prema rezultatima CEDEM-ovih istraživanja iz 2017. i 2019. godine građani Crne Gore nezavisno od njihove etničke ili druge pripadnosti podržavaju sve mjere i aktivnosti koje imaju za cilj integraciju manjina u crnogorsko društvo;

- integracija manjina nije samo pitanje za manjine, već za cijelo društvo.

Zahvalio je Odboru za ljudska prava i slobode, kao iskrenom partneru što razmatra Strategiju i očekuje da će Odbor dati doprinos u praćenju njene realizacije. Takođe, zahvalio je Odboru i civilnom sektoru na aktivnostima posvećenim praćenju realizacije Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020.

Tokom diskusije, učesnici sjednice su se saglasili da Crna Gora ima dobar zakonodavni okvir i institucionalni sistem za zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Većina članova Odbora je saopštila pozitivne ocjene o Strategiji i Akcionom planu, navodeći da:

- Strategija koja je komplementarna sa važećom zakonskom regulativom predstavlja unapređenje u odnosu na pojedina zakonska rješenja i može poslužiti za unapređenje stanja u oblasti ljudskih prava, s akcentom na prava manjina;

- Strategijom će se doprinijeti daljem očuvanju multietničkog, multivjerskog i multinacionalnog sklada, jer su planirane brojne aktivnosti u ovoj oblasti;

- Strategijom je školama data obaveza da u okviru otvorenog kurikuluma uključe 20% nastavnih sadržaja koji će kreirati nastavnici, roditelji i škole u saradnji sa lokalnom zajednicom, što značajno doprinosi ostvarivanju prava na izučavanje specifičnosti jezika, kulture, istorije i drugih posebnosti manjina, odnosno sredine u kojoj škola radi i

- Akcioni plan uključuje sve relevantne institucije koje će multisektorskim pristupom raditi na sprovođenju planskih aktivnosti.

Većina članova Odbora je saglasna da je u poslednjih deset godina ostvaren značajan napredak u ovoj oblasti:

- osnivanjem manjinskih savjeta čiji rad u narednom periodu treba unapređivati kako bi na pravi način obavljali značajne nadležnosti koje su im date Zakonom o manjinskim pravima i slobodama;

- osnivanjem Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava koji izdvaja značajna sredstva za projekte usmjerene na očuvanje kulturnog, vjerskog, etničkog i nacionalnog identiteta manjinskih naroda;

- izmjenom izbornog zakonodavstva i afirmativnom akcijom kojom je predstavnicima manjina obezbijeđeno učešće u političkom životu i

- usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama u aprilu 2017. kojim je reformisan rad Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, sprječavanjem objektivno

mogućeg sukoba interesa, uvođenjem dvostepenosti u odlučivanje o projektima i omogućen kvalitetniji monitoring i evaluacija projekata.

S druge strane, programski direktor NVO "Građanska alijansa" Milan Radović je naglasio da nevladine organizacije nijesu zadovoljne kvalitetom Strategije za manjinske politike 2019-2023. i nada se njenoj izmjeni u narednom periodu. Smatra da državne institucije koje su sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava uključene u realizaciju mjera i aktivnosti utvrđenih Akcionim planom nijesu kvalitetno radile na njenoj izradi, jer su dostavljale zastarjele podatke. Poređenja radi, Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za period 2016-2020. mnogo je kvalitetnija. Smatra da bi manjinski savjeti u Crnoj Gori trebalo da budu aktivniji, kao i Centar za očuvanje i razvoj kultura manjina. Pozitivno je što je za realizaciju mjera i aktivnosti utvrđenih Strategijom i Akcionim planom planirano izdvajanje budžetskih sredstva koja treba rasporediti na pravilan način.

Član Odbora dr Budimir Aleksić je saopštio da se Sprskom nacionalnom savjetu godinama ne uplaćuju sredstva za projekte, a takođe ne dobijaju sredstva iz Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Odgovarajući na postavljena pitanja i komentare, predstavnik Ministarstva za ljudska i manjinska prava Leon Gjokaj je saopštio:

- da se predstavnici nevladinog sektora i pored dva javna poziva nijesu uključili u izradu Nacrta strategije iako je proces njene pripreme bio transparentan i uključivao sve nadležne subjekte;

- Izmjenama Zakona o manjinskim pravima i slobodama reformisan je Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i stvoren normativni osnov za unapređenje njegovog rada, a u narednom periodu potrebno je kvalitetno vršiti monitoring i evaluaciju projekata;

- Za funkcionisanje savjeta manjinskih naroda iz budžeta Crne Gore godišnje se opredjeljuje najmanje 0,05% tekućeg budžeta, pri čemu manjinski savjeti, shodno Zakonu o manjinskim pravima i slobodama, nemaju pravo da apliciraju za sredstva Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Srpski nacionalni savjet ima isti tretman od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava kao i drugi savjeti;

- Iz godine u godinu povećava se iznos finansijskih sredstava za institucije koje se bave zaštitom prava manjinskih naroda: 600.000 eura za šest manjinskih savjeta, oko 1.400.000 eura za Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, 300.000 do 400.000 eura za Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina, a sredstva Ministarstva za ljudska i manjinska prava takođe se uvećavaju.

Nevladine organizacije za dvije sektorske raspodjele za oblast manjinskih prava i unapređenje položaja Roma u ovoj godini dobiće od Ministarstva za ljudska i manjinska prava oko 500.000 eura;

- Zabilježeni su podaci o padu diskriminacije po etničkoj osnovi, a Crna Gora jedina u regionu radi istraživanja o zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnim službama, državnim organima i organima lokalne uprave.

Povodom razmatranja Strategije manjinske politike 2019-2023. i Akcionog plana za sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023, za 2019-2020. godinu, Odbor za ljudska prava i slobode je, sa šest glasova "za" donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode pozdravlja donošenje Strategije manjinske politike 2019-2023, zasnovane na preporukama Savjeta Evrope, UN tijela i Evropske komisije i pratećeg Akcionog plana, kojima je definisan novi okvir za unapređenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori.

Odbor konstatuje da je u novoj Strategiji manjinske politike, koja je znatno unaprijeđena u odnosu na prethodnu, akcenat stavljen na oblasti koje se odnose na obrazovanje, zapošljavanje, kulturu i identitet manjina, političku participaciju manjina i set specifičnih mjera usmjerenih na podizanje nivoa svijesti manjina i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2. Odbor za ljudska prava i slobode zapaža da su Strategija i Akcioni plan postavljeni na realnim osnovama i očekuje da će Akcioni plan biti ostvaren, jer su za sve subjekte obezbijeđena budžetska sredstva. Odbor ohrabruje nadležne subjekte da ulože napore na implementaciji oročenih mjera i aktivnosti, imajući u vidu obezbijeđena sredstva u budžetu svim subjektima zaduženim za njihovu realizaciju.
3. Strategija manjinske politike 2019-2023. je kompletirana donošenjem kvalitetnog normativnog okvira, posebno izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama u aprilu 2017, njegovom implementacijom, osnivanjem i unapređenjem rada institucija zaduženih za obezbjeđivanje uslova za nesmetano uživanje i njegovanje nacionalnih ili etničkih posebnosti manjinskih naroda i konstantnim uvećanjem finansijskih sredstava opredijeljenih institucijama koje se bave zaštitom prava manjinskih naroda, zbog čega je Crna Gora u proteklom desetogodišnjem periodu ostvarila značajan napredak u zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.
4. Takođe, Odbor za ljudska prava i slobode konstatuje da svi relevantni podaci ukazuju da država Crna Gora izdvaja svake godine sve više materijalnih sredstava za unapređenje položaja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, obezbjeđivanjem 600.000 eura za šest manjinskih savjeta, oko 1.400.000 eura za Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, 300.000 do 400.000 eura za Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina, uvećanjem sredstava Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, kako bi se ostvarivanjem ovih prava i edukacijom javnosti o vrijednostima i značaju uvažavanja i zaštite prava manjina, međuetničkoj toleranciji, multivjerskom i multinacionalnom skladu unaprijedio multietnički milje, što je veoma važno za demokratizaciju i puni razvoj našeg društva na putu evropskih integracija.
5. Odbor za ljudska prava i slobode ocjenjuje veoma važnom aktivnost sadržanu u Strategiji manjinske politike i Akcionom planu kojom je školama data obaveza da u okviru otvorenog kurikuluma iz predmeta: maternji jezik i književnost, istorija, umjetnost, likovna i muzička umjetnost uključe 20 % nastavnih sadržaja koje će kreirati nastavnici, roditelji i škole u saradnji sa lokalnom zajednicom. Odbor je uvjeren da će to značajno doprinijeti ostvarivanju prava na izučavanje specifičnosti jezika, kulture, istorije i drugih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kao i njegovanju međuetničke tolerancije i suživota.
6. Ohrabruju rezultati istraživanja NVO „Centar za demokratiju i ljudska prava“ iz 2017. i 2019. godine koji ukazuju da građani Crne Gore, nezavisno od njihove etničke ili druge pripadnosti, podržavaju sve mjere i aktivnosti koje imaju za cilj integraciju manjina u crnogorsko društvo.
7. Imajući u vidu da je predstavnik nevladinog sektora saopštio da nevladine organizacije nijesu zadovoljne kvalitetom Strategije manjinske politike 2019-2023. godina, zbog čega se nada njenoj izmjeni, kao i informaciju saopštenu od predstavnika Ministarstva za ljudska i manjinska prava da se predstavnici nevladinog sektora i pored dva javna poziva nijesu uključili u izradu Nacrta strategije iako je proces pripreme bio transparentan i uključivao sve nadležne subjekte, Odbor ohrabruje predstavnike nevladinog sektora da, u skladu sa relevantnim propisima, blagovremeno uzmu učešće u pripremi akata i svojim konstruktivnim predlozima i sugestijama, doprinesu donošenju još kvalitetnijih dokumenata.
8. Odbor za ljudska prava i slobode izražava zadovoljstvo zbog zahvalnosti predstavnika Ministarstva za ljudska i manjinska prava ovom Odboru kao iskrenom partneru zbog razmatranja Strategije manjinske politike 2019-2023. i Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020. i praćenja njihove realizacije. Odbor će i u narednom periodu, u skladu sa svojim nadležnostima utvrđenim Poslovníkom Skupštine Crne Gore, biti konstruktivan partner u ovom procesu.
9. Odbor za ljudska prava i slobode će, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju aktivnosti i mjera definisanih Akcionim planom za sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023, za 2019-2020. godinu, kao i realizaciju ovog Zaključka.

10. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će dostaviti Zaključak Kolegijumu predsjednika Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Kancelariji za evropske integracije, NVO "Građanska alijansa", na upoznavanje i Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i Ministarstvu prosvjete, na dalji postupak.

DRUGA TAČKA- PREDLOG ZAHTJEVA ZA DODJELU BUDŽETSKIH SREDSTAVA ZAŠTITNIKU/CI LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE ZA 2020. GODINU

Uvodno obrazloženje Predloga zahtjeva za dodjelu budžetskih sredstava Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2020. godinu dali su: Zdenka Perović, zamjenica Zaštitnika/ce koja obavlja funkciju Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Ivan Krkeljić, generalni sekretar institucije Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Zamjenica Zaštitnika/ce koja obavlja funkciju Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore Zdenka Perović je saopštila da je budžet institucije Zaštitnika u tekućoj godini 695.322,43 eura, a Predlogom zahtjeva za 2020. godinu zahtijevaju sredstva u iznosu od 810.778,72 eura, što je uvećanje za 115.456,29 eura. Sredstva u narednoj godini su planirana u pet programa: Administracija, Opšta zaštita – javna uprava, Zaštita od diskriminacije, manjinska prava i rodna ravnopravnost, Zaštita prava djeteta i Prevencija torture – NPM. Naglasila je da su u tekućoj godini imali oko 130.000 eura za sve aktivnosti i tim dijelom budžeta stvarno raspolagali.

Podsjetila je da se u sklopu institucije Zaštitnika stručno-istraživački poslovi vrše u okviru četiri osnovne grupe poslova:

1. opšta nadležnost, koja obuhvata zaštitu ljudskih prava i sloboda u oblasti sistema državne uprave i lokalne samouprave,
2. oblast dječjih prava, prava mladih i socijalnog staranja,
3. Nacionalni preventivni mehanizam, zaštita od torture i pravo na suđenje u razumnom roku,
4. institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije, manjinska prava i rodna ravnopravnost.

Ukazala je da Zaštitnik, kao dio Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENHRI), dobija donacije od međunarodnih organizacija. Takođe, imaju mogućnost refundacije sredstava od ENHRI-ja, ali Institucija nema poseban račun na koji bi im uplaćivali ova sredstva, pa se novac uplaćuje u budžet države, što Instituciji stvara problem, jer sredstva ne mogu da upotrijebi za sopstvene aktivnosti.

Generalni sekretar insitucije Zaštitnika/ce Ivan Krkeljić je ukazao da su Predlogom zahtjeva za dodjelu budžetskih sredstava za 2020. godinu obuhvatili i oko 47.000 eura, neophodnih za neto iznos zarada za planiranih osam novih radnih mjesta, među kojima su Zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda Crne Gore i zamjenik/ca Zaštitnika. Informisao je o planiranim troškovima za konsultantske usluge u iznosu od oko 34.034 eura, što je za oko 9.700 eura više, nego što je bilo u budžetu za 2019. Tim sredstvima planiraju realizaciju projekata: „Transparentnost javne uprave - percepcija građana“, "Ustanovljavanje nacionalne mreže saradnika u borbi protiv diskriminacije", "Identifikacija problema u borbi protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama", "Analiza rada Komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama" i sprovođenje istraživanja o stanju migracija u Crnoj Gori, poštovanja standarda i izradu analitičkog dokumenta ovom istraživanju.

U raspravi su učestvovali: Bojan Paunović, generalni direktor Direktorata za budžet u Ministarstvu finansija i članovi Odbora dr Suad Numanović i mr Branka Tanasijević.

Generalni direktor Direktorata za budžet u Ministarstvu finansija Bojan Paunović je ocijenio da je Predlog zahtjeva Zaštitnika korektan, jer su izdvajanja koja se odnose na izdatke mimo zarada u približno istom iznosu kao u ovoj godini. O zahtjevu koji se odnosi na zarade zaposlenih razgovaraće na bilateralnom sastanku. Podsjetio je da Ministarstvo finansija u domenu svojih nadležnosti priprema nacrt budžeta koji se dostavlja Vladi Crne Gore, a Vlada ga zatim u formi Predloga prosljeđuje Skupštini.

Poslanik dr Suad Numanović je poručio da izdatke za budžet Zaštitnika ne treba shvatiti kao trošak, već kao ulaganje. Mišljenja je da se ulaganjem relativno malih sredstava za sprovođenje različitih aktivnosti i jačanjem Institucije može doprinijeti prevenciji troškova koji bi mogli nastati zbog žalbi građana na kršenje njihovih prava.

Članica Odbora mr Branka Tanasijević je ocijenila da je institucija Zaštitnika tokom godina stekla ugled i povjerenje. Uvjeren je da će se sredstva iz budžeta racionalno iskoristiti u cilju zaštite ljudskih prava. Zbog rasta povjerenja u Instituciju, sve više građana obraća se Zaštitniku. Misija Zaštitnika treba da podrazumijeva određivanje pravaca preventivnog djelovanja kako bi se prevencijom doprinijelo eliminaciji negativnih pojava. Bilo bi poželjno da institucija Zaštitnika, u skladu sa finansijskim mogućnostima, ponovi istraživanja određenih pojava kako bi se ispratio ostvareni napredak u pojedinim oblastima.

Uzimajući u obzir preporuke iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori u kojem se navodi da treba jačati institucije zadužene za ljudska prava i da finansijska sredstva koja se obezbjeđuju za Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Zaštitnika nijesu dovoljna za efikasno obavljanje poslova, kao i važnost daljeg snaženja Institucije za kvalitetno obavljanje svih nadležnosti, Odbor je jednoglasno (sa 6 glasova "za") podržao Predlog Zaštitnika i utvrdio Zahtjev za dodjelu budžetskih sredstva Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2020. godinu koji će dostaviti Ministarstvu finansija.

TREĆA TAČKA- PROPISIVANJE OBRASCA SVEČANE IZJAVE O PRIHVATANJU ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA, U SKLADU SA ČLANOM 15 ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA („SLUŽBENI LIST CRNE GORE“, BROJ 46/19)

U skladu sa nadležnostima Odbora za ljudska prava i slobode utvrđenim Etičkim kodeksom poslanika („Službeni list Crne Gore“, broj 46/19) utvrđen je obrazac Svečane izjave koji će biti dostavljen predsjednicima svih poslaničkih klubova u Skupštini Crne Gore radi potpisivanja od strane poslanika.

ČETVRTA TAČKA- INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U PERIODU OD 1. DO 25. OKTOBRA 2019. GODINE:

- (1) Informacija sa Regionalne parlamentarne konferencije „Jačanje regionalne saradnje i nadzora nad zakonodavstvom u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti“, održane na Cetinju, 8. oktobra 2019. godine;
- (2) Informacija o posjeti Odbora za ljudska prava i slobode Javnoj ustanovi Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje, održanoj 17. oktobra 2019;
- (3) Informacija o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića na Konferenciji „Ulaganje u rane godine - Konferencija o fiskalnim i administrativnim imperativima za rani razvoj djece“, održanoj u Podgorici 22. i 23. oktobra 2019. godine;
- (4) Informacija sa Sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića sa savjetnicom UN za ljudska prava Anjet Lanting, održanog u Podgorici 23. oktobra 2019. godine

Odbor je usvojio četiri Informacije o aktivnostima predsjednika i članova Odbora za ljudska prava i slobode, realizovanim u periodu od 1. do 25. oktobra 2019. godine i to:

- (1) Informaciju sa Regionalne parlamentarne konferencije „Jačanje regionalne saradnje i nadzora nad zakonodavstvom u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti“, održane na Cetinju, 8. oktobra 2019. godine;
- (2) Informaciju o posjeti Odbora za ljudska prava i slobode Javnoj ustanovi Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje, održanoj 17. oktobra 2019. godine;
- (3) Informaciju o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića na Konferenciji „Ulaganje u rane godine - Konferencija o fiskalnim i administrativnim imperativima za rani razvoj djece“, održanoj u Podgorici 22. i 23. oktobra 2019. godine i
- (4) Informaciju sa Sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode dr Halila Dukovića sa savjetnicom UN za ljudska prava Anjet Lanting, održanog u Podgorici 23. oktobra 2019. godine.

Informacije su, u skladu sa praksom u radu Odbora, postale sastavni dio Zapisnika sa 45. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode.

PETA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

U okviru Tekućih pitanja, Predsjednik Odbora je upoznao članove Odbora sa Dopisom šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori kojim zahtijeva da Odbor za ljudska prava i slobode delegira predstavnika u Referentnoj grupi koja će nadgledati proces evaluacije Programa saradnje između UNICEF-a i Vlade Crne Gore za period 2017-2021. godina.

Odlučeno je da predstavnik Odbora u Referentnoj grupi bude članica Odbora mr Branka Tanasijević.

Sjednica je završena u 14 sati i 55 minuta.

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA SU:

- (1) INFORMACIJA SA REGIONALNE PARLAMENTARNE KONFERENCIJE „JAČANJE REGIONALNE SARADNJE I NADZORA NAD ZAKONODAVSTVOM U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI”, održane na Cetinju, 8. oktobra 2019. godine;**
- (2) INFORMACIJA O POSJETI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE JAVNOJ USTANOVI DNEVNI CENTAR ZA DJECU I OMLADINU SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U OPŠTINI ROŽAJE, održanoj 17. oktobra 2019. godine;**
- (3) INFORMACIJA O UČEŠĆU PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE DR HALILA DUKOVIĆA NA KONFERENCIJI „ULAGANJE U RANE GODINE - KONFERENCIJA O FISKALNIM I ADMINISTRATIVNIM IMPERATIVIMA ZA RANI RAZVOJ DJECE“, održanoj u Podgorici 22. i 23. oktobra 2019. godine;**
- (4) INFORMACIJA SA SASTANKA PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE DR HALILA DUKOVIĆA SA SAVJETNICOM UN ZA LJUDSKA PRAVA ANJET LANTING, održanog u Podgorici 23. oktobra 2019. godine**

INFORMACIJA SA REGIONALNE PARLAMENTARNE KONFERENCIJE „JAČANJE REGIONALNE SARADNJE I NADZORA NAD ZAKONODAVSTVOM U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI”, održane na Cetinju, 8. oktobra 2019. godine

Regionalna parlamentarna konferencija na temu „Osnaživanje regionalne saradnje i nadzora zakonodavstva u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti na Zapadnom Balkanu“ koju je organizovala Vestminsterska fondacija za demokratiju, u saradnji sa Odborom za ljudska prava i slobode i Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, održana je 8. oktobra 2019. godine u Vladinom domu na Cetinju.

Konferencija je dio aktivnosti Vestminsterske fondacije za demokratiju i Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost na Zapadnom Balkanu (HUGEN) koje se realizuju u okviru Programa podržanog od strane Ministarstva vanjskih poslova Norveške koji implementira Vestminsterska fondacija za demokratiju u periodu od aprila 2019. do novembra 2021.

Na Regionalnoj parlamentarnoj konferenciji učestvovali su predsjednik i članovi Odbora za ljudska prava i slobode: dr Halil Duković, dr Suad Numanović, Momčilo Martinović, Mirsad Murić, mr Branka Tanasijević, koja je i članica Odbora za rodnu ravnopravnost i predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Nada Drobnyak i članica ovog Odbora Maja Bakrač.

Pored predstavnika Skupštine Crne Gore na Konferenciji su učestvovali predstavnici odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost iz parlamenata Zapadnog Balkana, kao i eksperti za ljudska prava, rodnu

ravnopravnost, parlamentarni nadzor i post-zakonodavni nadzor iz Ujedinjenog Kraljevstva i regiona Zapadnog Balkana.

Regionalnu parlamentarnu konferenciju otvorili su potpredsjednik Skupštine Crne Gore Genci Nimanbegu, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski i predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore Nada Drobnjak.

Potpredsjednik Skupštine Crne Gore Genci Nimanbegu je podržao osnivanje Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost na Zapadnom Balkanu (HUGEN). Ocijenio je da je saradnja Skupštine Crne Gore sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju veoma pozitivna. Mišljenja je da je put evropskih integracija uz poštovanje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti budućnost ovog regiona i da su ovakve Konferencije dobra prilika za razmjenu iskustava i dobrih praksi.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je informisao da je Fondacija nezavisna organizacija osnovana 1992. godine koja je posvećena promociji demokratije širom svijeta, sa vrlo jakim fokusom na oblast ljudskih prava, socijalne inkluzije i rodne ravnopravnosti. Sa više od 100 zaposlenih službenika, Fondacija u svom radu saraduje sa svjetskim parlamentima, vladinim i nevladinim organizacijama i civilnim sektorom u preko 30 zemalja.

Fondacija je prije četiri godine započela procjenu o stanju u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti na Zapadnom Balkanu na osnovu koje su procijenili da odbori za ljudska prava i rodnu ravnopravnost koji su osnovani u posljednjih deset godina imaju poteškoća prilikom sprovođenja post-zakonodavnog nadzornog procesa nad usvojenim politikama i zakonima.

Ukazao je da je Fondacija od Ministarstva spoljnjih poslova Vlade Norveške dobila sredstva za sprovođenje projekta koji će pomoći i unaprijediti parlamentarnu zaštitu ljudskih prava na Zapadnom Balkanu, zbog čega je odborima za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Crne Gore, Kosova, Srbije, Sjeverne Makedonije, Bosne i Hercegovine i Albanije upućen poziv za učešće u ovom projektu.

Smatra da je "putovanje" ključna riječ ove Konferencije, jer je sa održavanjem iste "započeto putovanje" koje će omogućiti odborima da se bolje predstavljaju jedni drugima i da učestvuju u zajedničkom pionirskom radu na kontroverznim i teškim temama na način na koji do sada to nije rađeno. Zaključio je da je Regionalna parlamentarna konferencija na Cetinju prva konferencija koju je Vestminsterska fondacija za demokratiju organizovala u ovom dijelu Evrope.

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore Nada Drobnjak je istakla da Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost promovise sve vrijednosti koje su važne na putu ka članstvu u Evropskoj uniji. Izrazila je očekivanja da će se u okviru Mreže ozbiljno i kvalitetno raditi, organizovati dobre edukacije i studijske posjete i na taj način uspostaviti međusobna saradnja. Mreža je bitna zbog razmjene informacija i služi kao dobra podloga za realizaciju projekata. Mišljenja je da projekti koji se tiču osnaživanja saradnje parlamenata Zapadnog Balkana moraju imati izraženu rodnu komponentu, jer se ne može zanemariti činjenica da se na mjestima odlučivanja još uvijek nalazi mali broj žena iako su u ukupnoj populaciji zastupljene sa 50%.

Nakon pozdravnih govora, **Dina Melhem, regionalna direktorica i viša savjetnica za ljudska prava i Shannon O'Connell, viša savjetnica za rodnu ravnopravnost, inkluziju i politiku u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju** govorile o međunarodnim praksama u sprovođenju nadzora nad zakonodavstvom koje se tiče ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

Dina Melhem, regionalna direktorica i viša savjetnica za ljudska prava smatra da HUGEN mreža predstavlja značajnu priliku za solidarno udruživanje velikog broja poslanika i službenika iz Zapadnog Balkana. Predstavljajući međunarodna iskustva najboljih praksi iz oblasti zaštite i promocije ljudskih prava, ukazala je da postoje tri ključne komponente koje je neophodno da jedna zemlja ima u cilju kvalitetnog funkcionisanja mehanizma zaštite ljudskih prava i sloboda:

1. kvalitetnu promociju i zaštitu ljudskih prava u parlamentu,
2. dobru saradnju svih ključnih zainteresovanih strana koje rade na promociji i zaštiti ljudskih prava sa parlamentom i
3. maksimalno efikasan i kvalitetan rad parlamentarnih odbora za zaštitu ljudskih prava.

Izjavila je da je u prethodne dvije-tri decenije bilo neuporedivo više uticaja parlamenata u promociji i zaštiti ljudskih prava u odnosu na raniji period kada je čak i u literaturi ovo pitanje posmatrano kao da je

isključivo u nadležnosti sudskih institucija. Sa druge strane, danas je već ustaljena praksa da se o ljudskim pravima govori i u parlamentima i u sudovima.

Poručila je da se ključna uloga parlamenta ogleda u nadzoru nad sprovođenjem zakona i politika kako bi bili usklađeni sa regionalnim, međunarodnim standardima i obavezama preuzetim sporazumima. Mišljenja je da bi parlament, pored nadzorne i kontrolne uloge, trebao dodatno da se uključi u rad vlade kroz razvoj i iniciranje potpisivanja regionalnih i međunarodnih sporazuma, što je više puta prepoznato kroz usvojene rezolucije Inter-parlamentarne unije i Savjeta UN za ljudska prava. Takođe, parlament bi trebao da se uključi u svaki nivo projektovanja i pruži ključnu podršku vladi prilikom elaboracije, razvoja, određivanja prioriteta i ciljeva nacionalnih akcionih planova koji su iz oblasti ljudskih prava, kao i da nakon njihovog usvajanja prati implementaciju.

Istakla je da je neophodno da parlament razvije dobre odnose i zahtijeva sastanke sa međunarodnim mehanizmima i sporazumnim tijelima, poput specijalne procedure Savjeta UN za ljudska prava ili specijalnih izvjestilaca Savjeta UN za ljudska prava, jer oni mogu da pomognu kroz istraživanje specifičnih aspekata ljudskih prava, dok bi odbori za ljudska prava trebalo da razmotre njihove izvještaje, prate i ocijene stepen implementacije datih preporuka, kao i da pruže podršku vladi kroz davanje savjeta i jasnih smjernica za implementaciju istih u skladu sa zakonskim okvirima.

Poslanici i odbori imaju važnu ulogu u obezbjeđivanju poštovanja fundamentalnih principa ljudskih prava: različitosti, inkluzije, jednakosti i nediskriminacije. Takođe, oni aktivno učestvuju u kreiranju javnog mnjenja, podizanju svijesti i pokretanju javne debate iz oblasti zaštite ljudskih prava i imaju aktivnu ulogu u praćenju sprovođenja odluka i presuda domaćih sudova i Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima koji se odnose na kršenje ljudskih prava.

Dina Melhem, regionalna direktorica i viša savjetnica za ljudska prava je ocijenila da se važnost uloge parlamenta ogleda i kroz interakciju sa drugim institucijama. Nezavisni sudski sistem, kao bitan akter u promociji ljudskih prava podložan je poštovanju zakona koji se donose u parlamentima. Agencije koje se bave bezbjednošću, prikupljanjem informacija i sprovođenjem zakona moraju da budu odgovorne za eventualna kršenja ljudskih prava, što se obezbjeđuje kroz zakone koji se usvajaju u parlamentu, a koji regulišu rad ovih agencija. Naglasila je da je balans između aspekata nacionalne sigurnosti i ljudskih prava osjetljiv, zbog čega parlament mora da ima važnu ulogu u očuvanju ovog balansa, jer se u zaštiti ljudskih prava nikada ne smiju praviti kompromisi.

Saradnja odbora za ljudska prava sa odborima koji imaju druge nadležnosti mora da bude na visokom nivou. Brojna pitanja koja su iz sfere ljudskih prava bi trebalo da se zajednički razmotre i sa drugim odborima iz ugla njihove nadležnosti. U ovom pogledu, smatra da je najvažnija kvalitetna saradnja odbora za ljudska prava sa: odborom za bezbjednost i odbranu, naročito sa protiv-terorističkim odborom, pravnim i zakonodavnim odborom, odborom za rodnu ravnopravnost i odborom za peticije.

Saradnja odbora za ljudska prava sa organizacijama civilnog društva (nevladinim organizacijama, akademskim institucijama, medijima i slično) i njihovo zajedničko djelovanje na zaštiti i promociji ljudskih prava i sloboda je od vitalnog značaja. Organizacije civilnog društva sa svojim nezavisnim analitičkim centrima i kapacitetima pomažu u zakonodavnom, nadzornom i reprezentativnom procesu. Povezanost organizacija civilnog društva sa drugim zajednicama može da doprinese dodatnim aktivnostima usmjerenim ka rješavanju društvenih problema i izazova. Ocijenila je da parlament, kao formalna institucija, treba da omogući, obezbijedi, podrži i usmjeri organizacije civilnog društva da funkcionišu unutar zakonskih okvira. U tom pogledu, u nekim državama se potpisuju sporazumi o saradnji između odbora za ljudska prava i organizacija civilnog društva, što vremenom, kroz redovnu i intezivnu komunikaciju, posljedično dovodi do visokog stepena međusobne saradnje. Mišljenja je da bi odbori trebali da kreiraju sopstvene strateške planove sa priručnicima za njihovo sprovođenje kako bi mogli da se bave specifičnim ljudskim pravima.

Istakla je da eksperti u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju aktivno rade na komparativnoj analizi parlamentarne upotrebe alata za post-zakonodavni nadzor koju će podijeliti sa odborima kako bi im omogućili da razviju i unaprijede sopstvene alate. Savjetovala je da prilikom post-zakonodavnog nadzora odbori treba da imaju u vidu kapacitet sopstvenih resursa, naročito broj raspoloživih službenika i da u skladu s tim uspostave način rada i kreiraju obrasce za vršenje nadzora.

Shannon O'Connell, viša savjetnica za rodnu ravnopravnost, inkluziju i politiku u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju je tri godine radila u regionu Zapadnog Balkana i uglavnom se bavila pitanjima rodne ravnopravnosti. Putem interaktivne diskusije sa poslanicima i službenicima razgovarala je o pitanjima koja se tiču ocjene o ostvarenom napretku u oblasti rodne ravnopravnosti u posljednjih deset godina, razlici između pola i roda, politikama jednakih šansi i mogućnosti za žene i muškarce. Učesnici su se saglasili da napredak postoji, ali da žene i muškarci još uvijek nijesu ravnopravni i nije ostvarena potpuna rodna jednakost. Donešeni su mnogi zakoni o jednakosti, ali upitna je njihova primjena. Shannon O'Connell je organizovala i praktičnu vježbu u okviru koje je pokazala da muškarci i žene danas još uvijek nemaju iste polazne osnove. Ukazala je na važnu ulogu nadzornih odbora nad sprovođenjem zakona i politika u praksi.

U diskusiji je učestvovala i poslanica mr Branka Tanasijević koja je sa sociološkog aspekta ukazala na razliku između pola i roda.

U popodnevnom satima ekspert Žarko Hadži-Zafirov je predstavio ključne nalaze Regionalne studije o radu odbora za ljudska prava na Zapadnom Balkanu.

Ekspert Žarko Hadži-Zafirov je obavijestio učesnike Konferencije da je pripremu Studije o radu odbora za ljudska prava počeo je 2015. posjetom Srbiji, nakon čega su uslijedile Sjeverna Makedonija i Bosna i Hercegovina, dok je 2017. godine posjetio Kosovo i Albaniju i u maju 2019. godine Crnu Goru. Njegov utisak je da su parlamenti na Zapadnom Balkanu posvećeni promociji i zaštiti ljudskih prava iako početkom 1990-ih nijesu dovoljno razumjeli važnost zaštite ljudskih prava. Istakao je da odbori za ljudska prava na Zapadnom Balkanu imaju mnogo sličnosti u pogledu statusa, nadležnosti, institucionalnog uspostavljanja, kapaciteta, kao i u pogledu saradnje i komunikacije sa drugim nacionalnim i međunarodnim institucijama i organizacijama koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava. Većina odbora je osnovana 2000-ih, a samo nekoliko njih početkom 1990-ih. Prvi odbor je osnovan krajem 1991. u Parlamentu Republike Sjeverne Makedonije i jedinstven je u odnosu na druge iz zemalja Zapadnog Balkana, jer je njegovo uspostavljanje propisano Ustavom. U pet od šest analiziranih parlamenata, odbori imaju stalni status i njihova nadležnost je ustanovljena Poslovníkom parlamenta, dok u Parlamentu Kosova odbor koji se bavi ljudskim pravima ima funkcionalan status, što je niži nivo od stalnog odbora.

Kada je riječ o nadležnosti odbora, ekspert Hadži-Zafirov je saopštio da polovina njih ima samo jednu nadležnost i bavi se ljudskim pravima, dok druga polovina ima dvije do četiri nadležnosti. U odborima koji imaju široku nadležnost zbog nedovoljnih kapaciteta ne postoji snažan i uski fokus na ljudska prava. Široka nadležnost odbora utiče i na njegovu funkcionalnost. U praksi, odbori sa višestrukim nadležnostima imaju veći broj članova šta navedena radna tijela čine manje funkcionalnim i efikasnim. Primjera radi, odbori u Parlamentu Republike Sjeverne Makedonije i Bosne i Hercegovine imaju jednu nadležnost, a u Albaniji i Srbiji imaju tri, dok na Kosovu nadležni odbor ima najširu nadležnost. Preporuka je da se smanji broj nadležnosti u sklopu jednog odbora na maksimum dvije kako bi se mogli fokusirati na ljudska prava, a ne i na brojne druge oblasti.

Ekspert Žarko Hadži-Zafirov je saopštio da je analizom utvrdio i da broj članova odbora varira u različitim parlamentima. Najveći broj članova odbora je Albaniji koji broji 20 članova, što je po njegovoj ocjeni previše, a najmanji osam. Broj članova odbora obično je vezan za broj nadležnosti, osim u slučaju Republike Sjeverne Makedonije gdje Odbor ima samo jednu nadležnost-ljudska prava, a čini ga 15 članova i 15 zamjena članova

Zanimljiv je i disbalans u zastupljenosti muškaraca i žena u odborima u periodu od 2014. do 2018. godine, gdje je u prosjeku u ovim odborima bilo 2/3 muškaraca i 1/3 žena. Međutim, u odborima za ljudska prava u parlamentima Srbije i Kosova veću je zastupljenost žena. Tokom 2019. godine ovaj trend je promijenjen i poboljšana je zastupljenost žena, pa je u odborima bilo 54% muškaraca i 46% žena iako tu nije uračunat Zajednički odbor za ljudska prava u Bosni i Hercegovini koji još nije konstituisan.

Hadži-Zafirov je istakao da se tokom sastanaka koje je imao sa predstavnicima odbora uvjerio da su ženski članovi odbora proaktivniji od muških. Svi predsjednici odbora sa kojima se susreo bili su u potpunosti posvećeni promociji ljudskih prava, nezavisno od toga da li su pravници ili imaju neku drugu stručnu spremu. U periodu od 2014. do 2018. godine, 66% članova odbora nijesu bili pravници, a taj disbalans sada je još veći. Ocijenio je da poslanik ne mora da bude pravnik da bi se bavio ljudskim pravima.

Ukazao je da pojedini parlamenti u regionu imaju i parlamentarni institut, što je dobro. Kada je riječ o zaposlenima, saopštio je da je u skoro svim parlamentima broj zaposlenih u službi odbora dva do četiri lica. Pozitivno je da crnogorski parlament koji ima najmanji odbor, ima najveći broj zaposlenih u stručnoj službi, pa je njegova preporuka da drugi parlamenti slijede primjer crnogorskog. Naglasio je da 60% zaposlenih u službama odbora čine pravници, jer se većina pitanja kojima se odbori bave tiče pravnih procedura, pa bi većina

zaposlenih u odborima trebalo da bude pravne struke ili da se koriste znanja zaposlenih u drugim službama parlamenta, poput parlamentarnog instituta. Parlamenti moraju obezbijediti dovoljno finansijskih sredstava kako bi se omogućila kontinuirana edukacija zaposlenih o standardima koji se tiču ljudskih prava.

Takođe, tokom svoje analize bavio se i time da li odbori postupaju po žalbama građana, da li sprovede ispitivanja/istraživanja na terenu i da li vrše monitoring implementacije presuda Evropskog suda za ljudska prava. Rezultati pokazuju da je u većini zemalja postupanje po žalbama/peticijama građana podijeljeno između odbora za ljudska prava i institucija Ombudsmana, dok se neki odbori ne bave žalbama građana, jer oni samo primaju žalbe i preusmjeravaju ih Ombudsmanu, kao što je slučaj u Crnoj Gori. Ocijenio je da Odbor za ljudska prava i slobode u Crnoj Gori ima odličnu saradnju sa Ombudsmanom. Važnim smatra i ispitivanja sprovedena od strane odbora, što je zastupljeno u Parlamentu Kosova. Praćenje sprovođenja presuda Evropskog suda za ljudska prava nije efikasno iako većina zemalja ima intersektorsko tijelo koje prati implementaciju presuda Evropskog suda za ljudska prava. Parlament bi trebao da kanališe kako javna uprava i sudovi treba da tretiraju određena pitanja koja se tiču ljudskih prava, a odbori takođe treba da budu uključeni u ovaj proces koji podrazumijeva preduzimanje opštih i individualnih mjera. Takođe, odbori treba da daju određene preporuke nadležnim institucijama o čijem sprovođenju institucije treba povratno da ih informišu. Saradnja među svim institucijama je izuzetno važna.

S obzirom da su u svim parlamentima i odborima uočeni isti problemi smatra da svima treba dati iste smjernice za aktivnosti koje bi trebalo preduzeti u budućnosti. Prva zajednička preporuka je da se smanji broj nadležnosti odbora kako bi se unaprijedila njihova funkcionalnost. Druga preporuka se odnosi na povećanje broja njihovih kompetencija kako bi fokus bio na ljudskim pravima. Takođe, potrebno je smanjiti broj članova odbora (Albanija i Sjeverna Makedonija), što će ih, takođe, učiniti efikasnijim i efektivnijim.

U samom dokumentu „Procjena rada odbora za ljudska prava u parlamentima Zapadnog Balkana“ koji je podijeljen učesnicima Konferencije date su sledeće Zajedničke preporuke:

1. preoblikovanje i smanjivanje broja nadležnosti (mandata) odbora da bi bili precizniji i funkcionalniji odbori;

2. smanjivanje liste nadležnosti odbora kako bi se više fokusirali na ljudska prava i slobode;

3. smanjenje broja članova odbora u nekim parlamentima (Albanija i Sjeverna Makedonija) i redefinisane sastava odbora radi veće efikasnosti korišćenjem najboljih uporednih praksi i iskustava drugih parlamenata u regionu (Crna Gora);

4. povećanje broja, kapaciteta i tehničke podrške stručne službe u odboru;

5. omogućavanje uvodnog i kontinuiranog programa obuke u oblasti zaštite i promocije ljudskih prava i sloboda za članove odbora i službu odbora;

6. obezbjeđivanje adekvatne spoljne ekspertize za odbore u saradnji sa akademskom zajednicom, organizacijama civilnog društva i zajednicom donatora;

7. uspostavljanje sistema koji će obaveziti državne organe i institucije da blagovremeno dostave sve tražene materijale i dokumente odboru;

8. obezbjeđivanje modela za brzo informisanje i povratne informacije o preporukama odbora;

9. obezbjeđivanje pravnog osnova odborima za nadgledanje sprovođenja presuda Evropskog suda za ljudska prava;

10. veća uloga odbora i parlamenata u nadgledanju primjene ratifikovanih međunarodnih sporazuma koji se tiču ljudskih prava i sloboda.

Takođe, dokument sadrži i Zajedničke aktivnosti:

1. postizanje političkog sporazuma za redefinisane nadležnosti odbora;

2. obezbjeđivanje odgovarajućih sredstava (nacionalnih, regionalnih ili međunarodnih) za povećanje kapaciteta i broja zaposlenih u odboru specijalizovanih za ljudska prava;

3. obezbjeđivanje posebnog namjenskog fonda odborima za nastavak obuke za sve poslanike, ali prije svega za članovi odbora, osoblje i svi saradnike;

4. povećanje godišnjeg budžeta parlamenta za organizovanje saslušanja, terenske obilaski, rasprave i okrugle stolove itd .;

5. povećavanje saradnje sa organima unutar države (nacionalnim institucijama za ljudska prava, nezavisnim institucijama, članovima akademske zajednice i sl.) i sa sličnim međunarodnim institucijama (parlamenti iz regiona Zapadnog Balkana i Evrope) radi razmjene praktičnih iskustava i znanja;

6. veća promocija rada odbora na državnom nivou;

7. obavezno prenošenje sjednica odbora uživo;

8. uspostavljanje redovne komunikacije i koordinacije u vezi sa informisanjem i povratnim informacijama o preporukama odbora.

Programski menadžer u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Ivan Radojević je najavio da će Regionalna studija putem mejla biti dostavljena svi subjektima koji su njome obuhvaćeni kako bi mogli dati eventualne sugestije i komentare.

Na Konferenciji su **predstavljena iskustva regionalne saradnje u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti na Zapadnom Balkanu i ključna pitanja i prepreke sa kojima se parlamentarni odbori za ljudska prava suočavaju prilikom sprovođenja nadzora nad implementacijom zakonodavstva.**

Na panelu su učestvovali: dr Halil Duković, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, Vasilika Hysi, potpredsjednica Parlamenta Albanije i predsjednica Pododbora za ljudska prava, Trajčo Dimkov, član Stalnog istražnog odbora za zaštitu građanskih sloboda i prava Skupštine Republike Sjeverne Makedonije i Selman Ymeri, koordinator Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Skupštine Republike Kosovo. Moderator Panel diskusije je bio Meho Omerović, bivši predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i rodnu ravnopravnost Narodne Skupštine Republike Srbije.

Bivši predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i rodnu ravnopravnost Narodne skupštine Republike Srbije Meho Omerović je istakao važnost umrežavanja odbora, ali i drugih institucija. Naveo je da postoje parlamenti koji imaju više odbora koji se bave istim pitanjima iz oblasti ljudskih prava. U Narodnoj skupštini Republike Srbije 2012. godine je konstituisan Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova, a do tada su postojala dva posebna odbora koja su se bavila pitanjima međunacionalnih odnosa i ravnopravnosti polova. Informisao je da je prva Regionalna konferencija Odbora za ljudska i manjinska prava i rodnu ravnopravnost održana 2013. u Beogradu na kojoj su učestvovali predstavnici nadležnih odbora iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije i Srbije. Istakao je da se na sjednicama odbora svih parlamenata Zapadnog Balkana, izuzev Albanskog, nakon raspada Jugoslavije raspravljalo o ostvarivanju prava na socijalno osiguranje i drugih elementarnih prava. U cilju ostvarivanja pune efikasnosti, mora postojati dobra koordinacija odbora za ljudska prava sa nezavisnim državnim organima, nevladinim organizacijama i medijima, koji su posebno važni za sprovođenje zakona i praćenje položaja najugroženijih grupa u društvu, kao što su žene, pripadnici LGBT populacije, starije osobe i osobe sa invaliditetom. Saopštio je da u Narodnoj skupštini Republike Srbije postoji institut „sjednice van sjedišta“ kada o raznim temama razgovaraju van Beograda. Takve aktivnosti su uglavnom finansirane od strane međunarodnih organizacija. Smatra da ovaj institut predstavlja primjer dobre prakse, jer se o problemu raspravlja tamo gdje se on i dešava. Mišljenja je da treba da povećati učešće žena u parlamentima i organima izvršne vlasti u zemljama Zapadnog Balkana.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore dr Halil Duković je predstavio iskustvo uspješne prakse, ali i prepreke i izazove sa kojima se Odbor za ljudska prava i slobode susreće u sprovođenju kontrolne i nadzorne uloge.

Saopštio je da Odbor za ljudska prava i slobode, kao jedno od 14 stalnih radnih tijela Skupštine, u skladu sa praksom usvajanja planskih dokumenata već devetu godinu, na osnovu aktivnosti Skupštine Crne Gore, Programa rada Vlade i Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori sačinjava Plan aktivnosti, čiji Predlog se razmatra na sjednici Odbora u prisustvu predstavnika nadležnih državnih organa, međunarodnih i nevladinih organizacija, koji iznose svoje sugestije na Predlog plana. Prilikom izrade Plana, Odbor se rukovodi ocjenama stanja iznešenim u Izvještaju EK o Crnoj Gori, a pogotovo iznijetim kritikama, pa u cilju njihovog rješavanja utvrđuje konkretne aktivnosti koje realizuje u saradnji sa svim relevantnim subjektima. Planom se obuhvataju sve važne aktivnosti iz oblasti vladavine prava, odnosno iz domena koji pokrivaju pregovaračka Poglavlja 23 i 24. Akcenat u planovima rada Odbora je na oblastima koje se odnose na:

- zaštitu od diskriminacije;
- prevenciju torture i drugih oblika nečovječnog, surovog ili ponižavajućeg postupanja, u skladu sa preporukama CPT-a;
- zaštitu prava lica lišenih slobode;
- zaštitu ličnih podataka;
- zaštitu prava lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na djecu sa teškoćama u razvoju;
- zaštitu prava djeteta u cilju dostizanja standarda definisanih Konvencijom UN o pravima djeteta, kao

i na

- intenziviranje međunarodne i regionalne saradnje sa subjektima koji se bave pitanjima zaštite ljudskih prava i sloboda.

Informisao je da ovaj Odbor, u skladu sa nadležnošću utvrđenom članom 44 Poslovnika Skupštine Crne Gore, kroz multisektorski pristup i saradnju sa nadležnim državnim organima, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava realizuje brojne aktivnosti u cilju unapređenja poštovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda. Istakao je da Odbor za ljudska prava i slobode, pored razmatranja važnih zakonskih propisa iz oblasti ljudskih prava, čime se bavi u okviru zakonodavne funkcije, značajnu pažnju posvećuje kontrolnoj i nadzornoj ulozi, jer su poslanici svjesni da je jačanje kontrolne i nadzorne uloge Parlamenta veoma važno ako se ima u vidu da su zakoni koje Crna Gora ima uglavnom dobri i u značajnoj mjeri usklađeni sa evropskim zakonodavstvom i međunarodnim standardima, dok veću pažnju treba posvetiti njihovoj implementaciji na šta ukazuju i naši međunarodni partneri.

Poslovníkom Skupštine Crne Gore propisano je nekoliko mogućnosti realizacije kontrolne i nadzorne uloge Parlamenta, što radna tijela u praksi redovno koriste.

Odbor za ljudska prava i slobode u okviru kontrolne uloge Skupštine, u skladu sa članom 75 Poslovnika Skupštine, organizuje kontrolna saslušanja radi pribavljanja informacija i stručnih mišljenja o pojedinim pitanjima iz svog djelokruga, kao i o pojedinim pitanjima utvrđivanja i sprovođenja politike i zakona ili drugih aktivnosti Vlade i organa državne uprave, koja izazivaju nejasnoće, dileme ili principijelna sporenja, u cilju razjašnjenja tih pitanja, poziva na sjednicu odgovornog predstavnika Vlade ili drugog organa državne uprave i od njega tražiti da se izjasni o tim pitanjima.

Odbor po potrebi, u skladu sa članom 73 Poslovnika Skupštine organizuje konsultativna saslušanja u cilju pribavljanja potrebnih informacija i stručnih mišljenja, naročito o predlozima rješenja i drugim pitanjima koja su od posebnog interesa za građane i javnost.

Do sada je ovaj Odbor organizovao devet kontrolnih saslušanja odgovornih subjekata u oblastima koje se tiču prava lica lišenih slobode, zabrane diskriminacije, prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, prava i položaja raseljenih i interno-raseljenih lica u Crnoj Gori.

Takođe, Odbor je organizovao pet konsultativnih saslušanja: o organizaciji i funkcionisanju Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, o aktivnostima u oblasti obezbjeđivanja pristupačnosti za lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja, stanju u zatvorskom i pritvorskom sistemu Crne Gore i radu dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori.

U okviru nadzorne i kontrolne uloge Skupštine, Odbor za ljudska prava i slobode, u skladu sa članom 162 Poslovnika Skupštine razmatra izvještaje koji nadležni državni organi i nezavisne institucije dostavljaju Skupštini saglasno obavezi utvrđenoj zakonom, čime se vrši redovna godišnja kontrola i nadzor nad radom organa državne uprave i nezavisnih institucija zaduženih za ljudska prava.

Pored razmatranja izvještaja koje nezavisne institucije i državni organi dostavljaju Skupštini, u skladu sa zakonom, Odbor, shodno članu 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore često od nadležnih državnih organa zahtijeva dostavljanje informacija o realizaciji politika u oblasti ljudskih prava i sloboda.

Kada je riječ o sprovođenju nadzorne uloge kroz razmatranje godišnjih izvještaja koje nadležni organi u skladu sa zakonom dostavljaju Skupštini, predsjednik Odbora dr Halil Duković je informisao da Odbor za ljudska prava i slobode, kao nadležno radno tijelo, razmatra: Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, Izvještaj o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama, Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Povodom razmatranja navedenih Izvještaja Odbor Skupštini podnosi Izvještaj sa predlogom zaključka. Imajući u vidu da je članom 162 Poslovnika Skupštine propisano da povodom razmatranja izvještaja Skupština donosi zaključak koji može da sadrži ocjene i stavove o pojedinim pitanjima, Odbor za ljudska prava i slobode veoma često u svojim predlozima zaključaka Skupštini iznosi ocjene stanja u određenim oblastima, stavove o određenim pitanjima, ukazuje na probleme u primjeni zakona ili funkcionisanju pojedinih institucija ili praksi, a, što je posebno značajno, obavezuje nadležne organe da sprovedu određene aktivnosti radi unapređenja postojećeg stanja. Kada ocijeni potrebnim, Odbor zaključcima podržava i ojačava Preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda upućene nadležnim organima radi poboljšanja stanja u konkretnim oblastima.

Posebno je istakao da, u okviru nadzorne i kontrolne uloge, Odbor za ljudska prava i slobode prati realizaciju Zaključaka Skupštine, kao i sprovođenje ocjena i stavova koje je donio Odbor kako iste ne bi ostale "mrtvo slovo na papiru". Kontinuiranim aktivnostima Odbora usmjerenim na praćenje Zaključaka Skupštine i Preporuka Odbora, kao i spremnošću nadležnih organa da postupaju po istima, ostvaren je vidljiv napredak, posebno u oblastima: zaštite prava djeteta, prava raseljenih i interno-raseljenih lica u Crnoj Gori, zaštite prava lica lišenih slobode, kao i prava lica sa invaliditetom.

Pored redovnih godišnjih izvještaja, a u sklopu kontinuiranih aktivnosti posvećenih pravima djece, Odbor je u periodu od 2011. do 2019. razmotrio sledeće izvještaje: Poseban izvještaj o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smeštenih u ustanovama, Poseban izvještaj o dječijem prosjačenju u Crnoj Gori, Izvještaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori, Izvještaj o zloupotrebi djece putem interneta u Crnoj Gori, Izvještaj o rezultatima sprovedenih istraživanja o zaštiti djece od eksploatacije, Izvještaj „Postupanje policije sa djecom“, Izvještaj o mentalnom zdravlju djece u Crnoj Gori i Izvještaj „Djeca i bolesti zavisnosti u Crnoj Gori“, koje je sačinio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a tim povodom Odbor je donio Zaključke koje je prosljedio nadležnim organima na dalje postupanje.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je naglasio da je zajedničkim djelovanjem svih nadležnih državnih organa Crne Gore, u saradnji sa državama porijekla raseljenih i interno-raseljenih lica, a uz pomoć i podršku međunarodne zajednice, ostvaren značajan napredak i u ovoj oblasti, o čemu svjedoči i činjenica da je Parlamentarna skupština Savjeta Evrope Rezolucijom 2030, u januaru 2015. godine, prepoznajući napredak u unapređenju i promovisanju ljudskih prava, zatvorila monitoring proceduru u odnosu na Crnu Goru i otvorila post-monitoring dijalog. Takođe, PSSE je, prepoznajući napore Crne Gore na rješavanju statusa raseljenih i interno raseljenih lica, Rezolucijom 2030 (2015) ukinula obavezu detaljnog praćenja ove oblasti.

Na poslednjem Kontrolnom saslušanju u decembru 2018. ocijenjeno je da Crna Gora može biti ponosna na svoj dugogodišnji pozitivan odnos prema brojnim raseljenim i interno raseljenim licima kojima je, u jednom trenutku (maj 1999. nakon ratnih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije) pružila utočište (za oko 130.000 izbjeglica), a nakon toga predanim i odgovornim radom svih nadležnih institucija, u saradnji sa državama porijekla i uz podršku UNHCR-a i drugih međunarodnih organizacija, ostvarila značajan napredak u veoma zahtjevnom i kompleksnom procesu rješavanja pitanja raseljenih i interno raseljenih lica.

Istakao je da Odbor za ljudska prava i slobode preduzima i dodatne aktivnosti u dijelu post-zakonodavnog nadzora nad implementacijom zakona u oblasti ljudskih prava i ukazao na javne tribine organizovane u brojnim opštinama širom Crne Gore i na posjete brojnim ustanovama. Zahvaljujući javnim tribinama građani su upoznati sa njihovim pravima, obavezama i važnim propisima, a takođe uticalo se na podizanje svijesti o važnosti poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Ovaj Odbor se izdvaja od ostalih radnih tijela Skupštine i po organizovanju posjeta ustanovama zatvorenog tipa u kojima se može očekivati kršenje ljudskih prava, kao što su zatvori, pritvorske jedinice, ustanove u kojima su smještena djeca sa smetnjama u razvoju i ustanova za smještaj djece bez roditeljskog staranja. Na ovaj način poslanici vrše neposredan uvid u stanje u ovim ustanovama i utvrđuju stepen poštovanja ljudskih prava lica smještenih u njima. Informisao je o posjetama:

1. Zavodu „Komanski most“ (oktobar 2010.),
2. Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (novembar 2010.),
3. Kampu Konik I i II (3. jun 2011.),
4. Dječijem domu „Mladost“ u Bijeloj (28. maj 2012. i 2. mart 2015.),
5. Domu starih u Bijelom Polju (25. februar 2014.),
6. Zatvoru u Bijelom Polju (25. februar 2014.),
7. Pritvorskoj jedinici Centra bezbjednosti u Podgorici (10. jul 2014.),
8. Maloj grupnoj kući u Bijelom Polju (7. novembar 2017.) i
9. Sektoru B Dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Nikšiću (10. jul 2018.).

Ocijenio je da je značaj aktivnosti koje Odbor za ljudska prava i slobode realizuje u okviru kontrolne i nadzorne funkcije Skupštine prepoznat i od međunarodnih partnera, kao i od nevladinih organizacija sa kojima Odbor ima kontinuiranu saradnju.

Koliko su ovakve aktivnosti Odbora značajne u nadgledanju poštovanja ljudskih prava govore i riječi šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Osame Makavi Kogalija koji je saopštio da ovakve aktivnosti Odbora govore o činjenici da se u Crnoj Gori vrši pravilan monitoring ljudskih prava i prava djeteta, a izlazak na teren svjedoči da se prava poštuju i da se to redovno provjerava. Ocijenio je da je to pristup za koji iz UNICEF-a žele da se nastavi, jer takav pristup i posvećenost traže od svih zemalja.

Međutim, i pored značajnog uspjeha u intenzivnim aktivnostima u oblasti parlamentarnog nadzora koje se posljednjih godina preduzimaju od strane Skupštine Crne Gore i njenih radnih tijela, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je saopštio da u se u praksi poslanici susreću sa određenim izazovima koji predstavljaju prepreku u ostvarivanju parlamentarnog nadzora u punom kapacitetu.

Izdvojio je dva ključna problema čijim eliminisanjem bi se doprinijelo ostvarivanju još efikasnijeg nadzora nad odgovornim institucijama:

1) Zbog protoka vremena od razmatranja akata na sjednicama Odbora do njihovog razmatranja na sjednici Skupštine i usvajanja zaključaka na predlog Odbora, u određenim slučajevima se onemogućava blagovremeno i efikasno praćenje realizacije zaključaka, jer Odbor od nadležnih organa ne može zahtijevati informacije o realizaciji zaključaka čiji je predlog još uvijek u skupštinskoj proceduri.

Istakao je da je ovaj problem posebno bio izražen u posljednje dvije godine prethodnog 25. saziva Skupštine Crne Gore, dok je sadašnje stanje u ovom pogledu značajno poboljšano.

2) Uočava se da sve nadležne institucije treba da ulože dodatne napore u cilju obezbjeđivanja sinhronizovanog djelovanja u parlamentarnom nadzoru i da se posvete unapređenju međusobne komunikacije u cilju rješavanja svih problema čime će se doprinijeti otklanjanju nepravilnosti u funkciji poštovanja načela pravde, pravičnosti i pravne sigurnosti i

Zaključio je da se sagledavanjem stanja u oblasti ljudskih prava i sloboda od obnove nezavisnosti Crne Gore do danas, može ocijeniti da je za relativno kratak period Crna Gora ostvarila neosporan napredak u oblasti vladavine prava i zaštite ljudskih prava, posebno u usklađivanju crnogorskog zakonodavstva sa međunarodnim standardima i evropskim zakonodavstvom. U prilog ovoj konstataciji svjedoči i činjenica da je Parlamentarna skupština Savjeta Evrope Rezolucijom „Poštovanje dužnosti i obaveza od strane Crne Gore“, usvojenom u januaru 2015. godine ukinula monitoring nad Crnom Gorom i otvorila postmonitoring dijalog.

U narednom periodu neophodno je više napora uložiti u implementaciju zakona, a Odbor za ljudska prava i slobode će nastaviti realizaciju aktivnosti sa ovim ciljem i pružati doprinos u afirmaciji, promociji, poštovanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda svih građana Crne Gore.

Vasilika Hysi, potpredsjednica Parlamenta Albanije i predsjednica Pododbora za ljudska prava je informisala o sastavu i radu Pododbora i odbora generalno u Parlamentu Albanije. Naglasila je da u Parlamentu Albanije postoji dobra međusektorska saradnja, ali ponekad postoji preklapanje nadležnosti među pojedinim odborima. Smatra da bi pododbori trebalo da imaju posebne i usko specijalizovane članove za specifičnu oblast kojom se bave.

Izjavila je da se na sjednicama Pododbora za ljudska prava razmatraju preporuke Ombudsmana i vrši se praćenje njihove implementacije. Razvijena je onlajn platforma koja služi za direktno povezivanje svih ključnih subjekata sa Ombudsmanom. Građani, kao i odbori i pododbori, mogu putem ove platforme da prate na koji način se implementiraju odluke od strane ministarstava i Vlade Albanije.

Informisala je da su kapaciteti Pododbora vrlo ograničeni. Generalno je nedovoljan broj osoblja koji radi u odborima i pododborima u Parlamentu Albanije. Takođe, osjetan je nedostatak vremena i novca za bavljenje određenim značajnim pitanjima. Međutim, uprkos svim nedostacima pojedini odbori funkcionišu dobro i dobijaju pohvale od strane Savjeta Evrope.

Poslanici u Pododboru za ljudska prava većinom imaju iskustvo u oblasti ljudskih prava. Međutim, nekad se dešava da se Pododbor bavi specifičnom temom o kojoj članovi nemaju znanja i iskustva, kao što su, primjera radi, pitanja koja se tiču nestalih lica. U ovoj oblasti nemaju dovoljno domaćih eksperata, pa je Vlada Albanije prinuđena da angažuje međunarodne stručnjake. Odnosi sa nevladinim sektorom su intenzivni i dobri, a nevladine organizacije aktivno pružaju preporuke prilikom izmjene i dopune zakona koji se tiču ljudskih prava. Post-zakonodavni nadzor u odborima Parlamenta Albanije vrši se nakon tri godine od usvajanja zakona.

Sa druge strane, ističe da mediji u Albaniji nijesu dovoljno stručno osposobljeni za izvještavanje o temama ljudskih prava, zbog čega bi bilo dobro da se uključe u rad HUGEN mreže koja bi doprinijela jačanju njihovih kapaciteta.

Trajčo Dimkov, član Stalnog istražnog odbora za zaštitu građanskih sloboda i prava Skupštine Republike Sjeverne Makedonije je saglasan da se u zemljama Zapadnog Balkana moraju poštovati međunarodni standardi u oblasti ljudskih prava i da je prioritet uspostavljanje dobre saradnje sa međunarodnim institucijama. Mišljenja je da poslanici u regionu moraju zajednički promovisati ljudska prava i predano raditi na prevazilaženju negativnih stvari iz prošlosti. Naglasio je da samo usvajanje zakona ne znači automatski da je ostvareno ono što je zakonom zamišljeno, već se mora vršiti post-zakonodavni nadzor implementacije zakona na nivou odbora.

Smatra da se kršenje ljudskih prava javlja u svim sferama života, a u borbi protiv kršenja ljudskih prava moraju se primjenjivati drastične mjere.

Informisao je da Stalni istražni odbor za zaštitu građanskih sloboda i prava razmatra pitanja koja se tiču:

- osnovnih pitanja, predloga i mišljenja u vezi s primjenom odredaba Ustava, zakona i drugih propisa i akata važnih za ostvarivanje i zaštitu sloboda i prava građana;

- ukazivanja na potrebu donošenja zakona i drugih propisa i akata radi potpunije zaštite sloboda i prava građana;
- praćenja, pregleda i analize primjene ratifikovanih međunarodnih akata koji regulišu zaštitu sloboda i prava građana;
- pregleda predstavljeni građana i zauzimanje stavova o njima;
- saradnje sa naučnim i stručnim organizacijama u oblasti zaštite građanskih sloboda i prava;
- saradnje sa relevantnim stranim i međunarodnim tijelima na polju zaštite građanskih sloboda i prava i drugim pitanjima koja se odnose na zaštitu sloboda i prava građana.

Ukazao je da Odbor ne može obavljati istražne ili druge pravosudne funkcije, ali da se nalazi Odbora koriste kao osnova za pokretanje postupka za utvrđivanje odgovornosti nosilaca javnih funkcija. Istakao je da članovi Odbora poštuju princip rodne ravnopravnosti. Poručio je da treba raditi na povećavanju efikasnosti institucija i jačanju povjerenja i svijesti građana o ostvarivanju i poštovanju ljudskih prava. Zaključio je da se napredak jednog društva primjećuje u unapređenju prava lica sa invaliditetom i rješavanja njihovih problema zbog čega treba aktivno raditi na njihovom osamostaljenju.

Selman Ymeri, koordinator Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Skupštine Republike Kosovo je informisao o izazovima sa kojim se susreo kao koordinator u radu sa poslancima. Ocijenio je da su državne institucije u posljednje četiri godine generalno otvorenije i transparentnije.

Ističe da Odbor nije imao puno vremena da suoči sa problemima oko implementacije zakona vezanih za oblast ljudskih prava, što je, prema njegovom mišljenju, problem svih zemalja Zapadnog Balkana i šireg regiona. Saglasan je sa ocjenama eksperta Vestminsterske fondacije za demokratiju da bi trebalo smanjiti nadležnosti Odbora u korist povećanja uske specijalizacije za pitanja ljudskih prava. Smatra da bi preporuke Vestminsterske fondacije za demokratiju mogle doprinijeti povećanju efikasnosti rada odbora, naročito u dijelu koji se tiče razmatranja peticija.

Smatra da je princip rodne ravnopravnosti u Odboru u potpunosti zadovoljen, budući da je u njemu zastupljeno osam poslanica i tri poslanika. Ocijenio je da je pitanje disbalansa muškaraca i žena u odborima u stvari običan previd, jer se prilikom odabira članova ne obraća posebna pažnja na pol.

Informisao je da je u poslednjih četiri-pet godina u Parlamentu Republike Kosova usvojen veliki broj zakona vezanih za oblast ljudskih prava. Institucija Ombudsmana Republike Kosovo prepoznata je kao najbolja u ovom regionu Evrope, što se može zaključiti i na osnovu ocjena iz izvještaja međunarodnih institucija o Kosovu.

Tokom Konferencije viši savjetnik za upravljanje Vestminsterske fondacije za demokratiju Franklin De Vrieze je predstavio najbolje prakse i metodologije post-zakonodavnog nadzora.

Govorio je o ulozi parlamenta u procjeni uticaja zakonodavstva i strateškoj relevantnosti post-zakonodavnog nadzora, kao i o praksama koje se primjenjuju u post-zakonodavnom nadzoru u pojedinim parlamentima. Dugi niz godina postojala je pretpostavka da su uspješni parlamenti oni koji se bave samo donošenjem zakona. Lord Philip Norton, prvi predsjednik Ustavnog odbora Doma lordova i osnivač post-zakonodavnog nadzora je izjavio da je uspješan parlament onaj koji svoje aktivnosti pomjera sa donošenja zakona na praćenje njegove implementacije i uticaja, odnosno na post-zakonodavni nadzor.

Franklin De Vrieze je naglasio da je implementacija zakona složeno pitanje koje zavisi od niza faktora, među kojima su: jasnoća zakonskog teksta, njegova uklađenost sa Ustavom drugim zakonima i međunarodnim ugovorima, raspolaganje ljudskim i finansijskim resursima i donošenje podzakonskih akata i činjenica da li su organi zaduženi za sprovođenje zakona blagovremeno upoznati sa njegovim normama. Ukoliko je tekst zakona jasan, lakša će biti njegova implementacija. Ako zakon nije usklađen sa Ustavom, drugim zakonima i međunarodnim obavezama, isti će se teško implementirati. Implementacija zakona zavisi i od donošenja podzakonskih akata. Bitno je da je zakonodavstvo dostupno onima koji su zaduženi za njegovo sprovođenje, odnosno da blagovremeno budu upoznati sa svim relevantnim odredbama zakona.

Naglasio je da parlament ima odgovornost da prati da li se zakon sprovodi na odgovarajući način. U okviru post-zakonodavnog nadzora razmatra se da li su donešeni odgovarajući podzakonski akti, da li su institucije, agencije zadužene za njegovo sprovođenje uspostavljene i upoznate sa istim i da li su ciljne grupe na koje se zakon odnosi upoznate sa odredbama zakona. Takođe, razmatra se uticaj zakona, da li su zacrtani ciljevi ispunjeni i koje su najbolje prakse proistekle iz implementacije zakona.

Franklin De Vrieze je upoznao učesnike Konferencije sa primjerima post-zakonodavnog nadzora u pojedinim zemljama istočne Evrope i Evropske unije. Predstavio je primjere Ukrajine, Gruzije, Moldavije, Njemačke, Italije, Velike Britanije i Francuske.

U Ukrajini diskusija o post-zakonodavnom nadzoru počela je 2019. godine. Prepoznato je da mnogi zakoni u Ukrajini nijesu funkcionalni, ali ranije nije vršena procjena njihovog uticaja u odnosu na niz specifičnih kriterijuma. Stoga su Ukrajini preporučene određene mjere post-zakonodavnog nadzora koje podrazumijevaju da nadzor vode skupštinski odbori, a posao treba da radi parlamentarno osoblje, pri čemu važnu ulogu imaju pravne službe parlamenta. Takođe, važna je saradnja između parlamenta, vlade i nezavisnih institucija, kao i između državnih i nedržavnih subjekata. Svi treba da imaju važnu ulogu u prikupljanju relevantnih podataka. Potrebno je obezbijediti neophodne resurse za ovaj postupak, razmotriti odnos između tehničke i političke odgovornosti i odlučiti o korišćenju specifičnih pravila i procedura u ovom postupku.

U Gruziji je post-zakonodavni nadzor u eksperimentalnoj fazi i primjenjuje se oko godinu i po. Za sada se sprovodi u okviru dva pilot projekta. Odbor za socijalna pitanja je razmatrao dva zakona: Zakon o bezbjednosti lijekova i Zakon o zabrani pušenja na javom mjestu, a Odbor za zaštitu životne sredine se bavio post-zakonodavnim nadzorom Zakona koja se odnosi na ukidanje poreza na uvoz električnih automobila. Franklin De Vrieze je saopštio da je važno praviti razliku između tematskih istraga i post-zakonodavnog nadzora koji se bavi analizom primjene samog zakonskog teksta i njegovog uticaja. Takođe, naglasio je da je potrebno pripremiti akcioni plan odbora za vršenje post-zakonodavnog nadzora i razviti fokusirano pitanje za projekti zadatak, odnosno odlučiti šta će se analizirati, a šta se neće analizirati. Potrebno je objaviti nalaze i izvijestiti o preporukama, a u okviru cijelog procesa važno je izgraditi konstruktivan odnos između predsjednika, članova odbora i službenika u stručnoj službi odbora.

Moldavija ima dobro razvijenu metodologiju post-zakonodavnog nadzora koji kod njih funkcioniše od februara 2018. Stalni biro Parlamenta je usvojio metodologiju kojom su definisani zadaci i odgovornost svih u parlamentu zaduženih za ovaj proces. Pravni odsjek Parlamenta Moldavije bavi se pravnom procjenom zakona godinu dana nakon njegovog stupanja na snagu, a nakon tri godine odbor vrši evaluaciju uticaja zakona. Od 19 zakona za koje je u 2018. godini izvršen post-zakonodavni nadzor, u 15 je utvrđen stepen implementacije 80-100%, dok je za dva zakona utvrđeno da je stepen implementacije manji od 10% iako je proteklo šest-sedam godina od njihovog usvajanja, a sve je prouzrokovano nedonošenjem podzakonskih akata. U 2019. godini u Parlamentu Moldavije odlučili su da izvrše post-zakonodavni nadzor 54 zakona.

Frenklin De Vrieze je ocijenio da post-zakonodavni nadzor nije „luksuzna roba“ i nije izvan domašaja novoosnovanih parlamenata, već se samo primjenjuje na različite načine. Ključno pitanje za svaki parlament nije da li treba vršiti post-zakonodavni nadzor, već na koji način isti treba realizovati. U horizontalnoj dimenziji post-zakonodavnog nadzora postoje parlamentarni izlazni podaci koje čine izvještaji o realizovanom post-zakonodavnom nadzoru, dok u vertikalnoj dimenziji postoje strukture i procedure parlamenata.

U zavisnosti od metodologije post-zakonodavnog nadzora, identifikovane su četiri vrste parlamenata: pasivni kontrolori, neformalni kontrolori, formalni kontrolori i nezavisni kontrolori. Pasivni kontrolori su parlamenti koji imaju mali broj sopstvenih izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru, već se oslanjaju na izvještaje drugih, poput nezavisnih institucija i ministarstava. Imaju i ograničene administrativne kapacitete parlamenata. Takođe, imaju malo procedura za postzakonodavni nadzor. Neformalni kontrolori imaju dobre administrativne kapacitete za sprovođenje post-zakonodavnog nadzora. Formalni kontrolori imaju jasnije procedure i resurse za post-zakonodavni nadzor, dok nezavisni kontrolori imaju jaku strukturu, proceduru, sopstveni izvještaj o procjeni zakona pripremljen od strane parlamenta i veoma jasne političke aktivnosti shodno nalazima izvještaja. Parlament Njemačke spada u grupu pasivnih kontrolora, Parlament Italije- pripada grupi neformalnih kontrolora, Parlament Velike Britanije je formalni kontrolor, dok je Parlament Fransuske nezavisni kontrolor.

U Njemačkoj se uglavnom oslanjaju na izvještaje ministarstava, upitnike, saslušanja, neformalne kontakte sa ministrima. Na sjednicama odbora razmjenjuju informacije o temi dnevnog reda, a izvori podataka su im Federalni zavod za statistiku, Sud revizora, Komisija za ekonomsku efikasnost i ministarstva. U Bundestagu imaju i svoje službe za istraživanje, kancelariju za tehničku procjenu i parlamentarni savjet za održivi razvoj. Ova tijela unutar sekretarijata Bundestaga pripremaju izvještaje koji predstavljaju izlazne podatke i odbori ih razmatraju. Pasivni kontrolori se oslanjaju na izvještaje drugih zbog ograničenih parlamentarnih kapaciteta potrebnih za sprovođenje post-zakonodavnog nadzora.

U Italiji administracija ima vodeću ulogu u post-zakonodavnom nadzoru. Predstavnički dom Italije ima službu zaduženu za pravnu dimenziju post-zakonodavnog nadzora, a Senat ima službu koja se bavi kvalitetom zakonodavstva. Prije tri godine osnovali su i Kancelariju za procjenu uticaja zakonodavstva koja priprema veliki

broj izvještaja na tu temu. Međutim slabost ovog sistema je što se politički odlučuje da li će se izvještaji pripremljeni od strane službe uzeti u razmatranje na odborima, čime se ograničava post-zakonodavni nadzor.

U Ujedinjenom Kraljevstvu Vlada donosi Memorandum o procjeni zakona tri do pet godina nakon njihovog usvajanja. Ovaj Memorandum se šalje nadležnom odboru u Domu naroda koji može da odluči da vrši sopstvenu procjenu uticaja zakona. U Domu lordova osniva se posebni privremeni odbor koji se bavi procjenom sprovođenja zakona. Taj privremeni odbor čine poslanici koji posjeduju najbolja znanja iz konkretne oblasti koja se analizira. Oni zahtijevaju niz pisanih informacija, pripremaju izvještaj i preporuke i isti objavljuju. Kad je izvještaj sa preporukama objavljen, zahtijeva se od Vlade da odgovori na izvještaj i preporuke, o čemu se raspravlja na odboru.

U Francuskoj nakon izmjene Ustava 2008. godine post-zakonodavni nadzor je definisan kao specifičan zadatak parlamenta. Nadzor se obavlja na nivou odbora, ali se prethodno obavljaju određena istraživanja u istraživačkoj službi parlamenta. U Francuskoj postoji tijesna veza između evaluacije javnih politika i *ex-post* budžetske kontrole. Francuzi žele da znaju koliko će sprovođenje određene politike koštati, odnosno koliko će se sredstava prihodovati primjenom određenog zakona. Izvještaj odbora o post-zakonodavnom nadzoru podnosi se konferenciji predsjednika Nacionalne skupštine koja okuplja predsjednika Skupštine, potpredsjednike i predsjednike odbora. Oni razmatraju ovaj izvještaj iza zatvorenih vrata u prisustvu nadležnih ministara koji odgovaraju na pitanja o sprovođenju odnosno nesprovođenju zakona. Na isti način, delegacija senatora uključenih u sektorske odbore poziva predsjednika Vlade da razgovaraju o implementaciji zakona.

Tri su ključna, obavezujuća instrumenta koja omogućavaju post-zakonodavni nadzor:

- da se u okviru parlamentarnog izvještaja ministarstvo zaduži da izvrši evaluaciju primjene zakona nakon određenog vremenskog perioda;
- da se jednim članom samog zakona utvrdi obaveza nadležnog ministarstva da nakon određenog vremenskog perioda izvrši procjenu uticaja zakona i parlamentu podnese izvještaj ili
- „*sunset*“ zakon kojim se u okviru samog zakona propisuje kada će prestati da važi određeni član ili cijeli zakon.

Post-zakonodavni nadzor pruža priliku za procjenu uticaja zakona na pitanja koja se, primjera radi, tiču roda ili neke manjine. Post-zakonodavni nadzor treba da izbjegava ponavljanje političkih argumenata, već da se fokusira na uticaj zakona. Važno je da parlamenti pitanja post-zakonodavnog nadzora uključe u agendu svog rada, a za efikasno sprovođenje post-zakonodavnog nadzora potrebni su adekvatni ljudski resursi koje konstantno treba edukovati i osnaživati. Post-zakonodavni nadzor najbolje je raditi tri godine nakon početka primjene zakona.

Frenklin De Vrieze je ukazao je na nekoliko pristupa post-zakonodavnog nadzora:

1. važnost identifikacije i povezivanja sa tematskim odborima koji sprovode post-zakonodavni nadzor;
2. uključivanje rodni pitanja i rodno relevantnih ciljeva u projektni zadatak, što se ne tiče samo odbora za rodnu ravnopravnost;
3. planiranje prikupljanja podataka;
4. izvori informisanja;
5. izbor ključnih zainteresovanih strana za javnu raspravu, vodeći računa o rodnom balansu;
6. terenske posjete koje su rodno inkluzivne;
7. važnost sprovođenja efektivne post-zakonodavne istrage;
8. sačinjavanje izvještaja sa određenim preporukama;
9. prosleđivanje izvještaja nadležnim ministarstvima i
10. najbolje sprovođenje post-zakonodavnog je nadzora tri godine nakon njegovog usvajanja.

Na samom kraju prezentovan je HUGEN Akcioni plan i aktivnosti namijenjene za podršku parlamentima Zapadnog Balkana u nadzoru nad zakonodavstvom u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

U skladu sa HUGEN Akcionim planom, u novembru 2019. godine u Beogradu biće organizovana trodnevna Radionica i obuka za poslanike i zaposlene u odborima o post-zakonodavnom nadzoru. Nakon toga, u decembru 2019. godine svaki od parlamenata koji učestvuju u projektu odabraće po jedan zakon, usvojen u poslednjih tri do pet godina i u narednih četiti do pet mjeseci sprovođiti istraživanje, odnosno post-zakonodavni nadzor o primjeni tog zakona. U ove aktivnosti, mogu biti uključene i lokalne istraživačke agencije, nevladine organizacije i akademska zajednica. Sredstva za terensko istraživanje obezbijediće Vestminsterska fondacija za demokratiju. U okviru Projekta Vestminsterska fondacija za demokratiju može pružiti podršku i za bilateralne i multilateralne aktivnosti odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost parlamenata Zapadnog Balkana. Takođe, planirana je podrška parlamentima za sprovođenje javnih slušanja. Pored toga, u aprilu/maju 2020.

godine biće organizovana radionica i obuka za poslanike i službenike na temu rodne ravnopravnosti. Razvijaće i odgovarajuće alate koji treba da doprinesu unapređenju nadzorne uloge parlamenta, koji će objavljivati i na veb stranici Mreže. U julu 2020. planirana je Studijska posjeta Ujedinjenom Kraljevstvu, a u oktobru 2020. godišnja konferencija Mreže.

Završna izlaganja na Konferenciji imali su Nada Drobnjak, predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Ivan Radojević, programski menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju i Emil Atanasovski, direktor Kancelarije Vestminsterske fondacije za demokratiju na Zapadnom Balkanu. Zahvalili su svim učesnicima Regionalne parlamentarne konferencije i izrazili očekivanje da će se saradnja produbljivati i doprinijeti daljem unapređenju rada svih učesnika ovog projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Prije održavanja Konferencije, 7. oktobra 2019. godine u Podgorici, održan je Koordinacioni sastanak Upravnog odbora Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost na Zapadnom Balkanu (HUGEN) sa predstavnicima Vestminsterske fondacije za demokratiju.

U ime Skupštine Crne Gore sastanku su prisustvovali poslanica Nada Drobnjak, članica Mreže i poslanik Momčilo Martinović, zamjena člana.

Na sastanku je predstavljena Agenda Regionalne parlamentarne konferencije, nakon čega su učesnici informisati i o trenutnim nominacijama za članstvo u Upravnom odboru HUGEN Mreže. HUGEN Mreža okuplja 15 odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost iz osam parlamenata, odnosno šest država Zapadnog Balkana: Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Sjeverne Makedonije, Srbije i Crne Gore. Saopšteno je da na Kosovu nakon nedavno održanih parlamentarnih izbora još nije formirana Skupština, dok u Bosni i Hercegovini takođe nijesu formirane komisije. Pored toga, nominacija za članstvo u Upravnom odboru HUGEN Mreže nije dostavljena ni iz Narodne skupštine Republike Srbije i Parlamenta Albanije.

Emil Atanasovski, direktor Kancelarije Vestminsterske fondacije za Zapadni Balkan je obavijestio da su uoči održavanja Sastanka dostavili Smjernice za rad HUGEN Mreže koja će biti neformalna, formirana u interesu regionalne saradnje i u kojoj će svi odbori moći da učestvuju ravnopravno, na dobrovoljnoj osnovi, jer nijedna odluka Mreže nema obavezujući karakter. Odbori koji nijesu uključeni u rad Mreže na samom početku moći će to da urade u narednom periodu. Smjernice predstavljaju neformalni akt i parlamenti ne donose formalnu odluku o učešću u radu Mreže, niti se zahtijeva formalna odluka od strane radnog tijela o učešću u HUGEN Mreži. Preporuke HUGEN Mreže nemaju obavezujuće dejstvo na parlamente, već žele da dijele dobre prakse i iskustva, a svi odbori u svom radu djeluju samostalno. Očekuju da se Smjernice o radu HUGEN Mreže prihvate u načelu i da se po njima postupa dok traje Projekat.

Takođe, predstavljen je i Akcioni plan HUGEN Mreže sa aktivnostima planiranim do oktobra 2020. Najavljeno je da će u saradnji sa Institutom za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu organizovati Radionicu i trening o post-zakonodavnom nadzoru, u Beogradu od 18. do 20. novembra 2019. što će, zbog angažovanja eksperata, sjajnih predavača iz Londona, koji će planiranu Radionicu u novembru u Beogradu podržati sjajnim alatima, koji treba da doprinesu praksi u primjeni kod javnih slušanja, što će biti sjajna prilika za Parlamente u regionu.

Takođe, učesnici sastanka su obaviješteni da je u pripremi veb-sajt HUGEN Mreže koji će biti dostupan na četiri zvanična jezika.

INFORMACIJA
O POSJETI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE JAVNOJ USTANOVI DNEVNI CENTAR
ZA DJECU I OMLADINU SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA
U RAZVOJU U OPŠTINI ROŽAJE,
održanoj 17. oktobra 2019. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković i član Odbora Mirsad Murić posjetili su Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje. U posjeti su, po pozivu Odbora, učestvovala Vukica Jelić, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Senka Klikovac, načelnica Direkcije za biomedicinu i transplantaciju u Ministarstvu zdravlja i Aleksandra Popović, samostalna savjetnica u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je istakao veoma kvalitetnu saradnju koju Odbor za ljudska prava i slobode ima sa nadležnim državnim organima, međunarodnim organizacijama i nevladinim sektorom, što se realizuje kroz multisektorski pristup ovog Odbora i aktivnosti usmjerene na postizanje većeg stepena zaštite ljudskih prava i sloboda. Odbor već devetu godinu, na osnovu aktivnosti Skupštine Crne Gore, Programa rada Vlade i Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori sačinjava Plan aktivnosti, prilikom čije pripreme se rukovodi ocjenama stanja iznešenim u Izvještaju EK o Crnoj Gori, a pogotovo iznijetim kritikama i u cilju njihovog rješavanja utvrđuje konkretne aktivnosti. Odbor se ne bavi samo zakonodavnim aktivnostima, već veliku pažnju posvećuje praćenju implementacije zakona. Značajnu pažnju Odbor posvećuje zaštiti prava djece, sa akcentom na djecu sa teškoćama u razvoju.

Predsjednik Duković je istakao da je Odbor prepoznat po posjetama koje realizuje kako bi se poslanici uvjerali na koji način se zakoni sprovode i poštuju ljudska prava. Na taj način Odbor je posjetio brojne institucije koje se bave zaštitom djece, lica sa invaliditetom i lica lišenih slobode. Naglasio je da cilj ove posjete nije kontrola rada Dnevnog centra, već da se učesnici posjete direktno uvjere u način na koji funkcioniše, odnos zaposlenih prema korisnicima, kao i da se institucija ohrabri zbog svih napora koje preduzima u ostvarenju humane misije.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je informisao sagovornike o Konsultativnom saslušanju predstavnika nadležnih institucija na temu "Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori", održanom na 43. sjednici Odbora 25. septembra 2019. Podsjetio je da u Crnoj Gori funkcioniše 13 dnevnih centara i da se očekuje otvaranje još tri. Ocijenio je da bi bilo značajno da sve opštine posjeduju ovakve ustanove, jer ključne usluge korisnicima bi trebalo da se pružaju na lokalnom nivou, odnosno u sredinama u kojima žive sa svojim porodicama. S obzirom da u pojedinim dnevnim centrima nedostaje stručni kadar, prvenstveno logopedi i defektolozi, izrazio je nadu da će se taj problem postepeno rješavati.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je informisao predstavnike Dnevnog centra i lokalne samouprave o Preporukama za unapređenje rada dnevnih centara, sadržanim u Analizi inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a. Posebno je istakao da dnevni centri moraju biti bolje uvezani sa sistemom inkluzivnog obrazovanja i moraju se posmatrati kao podrška, a ne alternativa inkluzivnom obrazovanju. Takođe, dnevni centri treba da razvijaju što tješnju saradnju sa postojećim resursnim centrima za inkluzivno obrazovanje. S aspekta poštovanja relevantnih međunarodnih standarda, postojeća situacija koja podrazumijeva postojanje dnevnih centara za djecu i za mlade sa smetnjama u razvoju u istim prostorijama je neprihvatljiva. Situacija u kojoj dijete od četiri godine boravi i prima uslugu u prostoru u kome boravi i prima uslugu mlado lice od 25 godina apsolutno je neprihvatljiva. Čak i u tom slučaju posebni programi moraju biti razvijeni za različite starosne grupe, tj. djecu od 1-18 godina, shodno uzrastu i interesovanjima. Zbog navedenog se moraju uložiti naponi da se razviju posebne usluge za mlade sa invaliditetom, kako u istom prostoru ne bi boravila djeca do 18 godina i mladi sa invaliditetom uzrasta od 18 do 27 godina. UNICEF je preporučio da se revidiraju postojeći standardi koji definišu rad dnevnih centara kojima je omogućena definisana neprihvatljiva praksa. Obuhvat djece, opseg i kvalitet rada dnevnih centara se moraju unaprijediti, za šta je potrebno vrijeme i kontinuirana saradnja svih nadležnih institucija. Važno je da se u dnevnim centrima djeci pruža potrebna pažnja, njega i da se poštuju njihova prava. Kada je riječ o finansijskom aspektu, bitno je utvrditi prioritete i usmjeriti raspoloživa sredstva na prave stvari, a pomoć djeci sa smetnjama u razvoju treba da bude jedan od prioriteta. Budućnost dnevnih centara je projektovana kao prerastanje u segment podrške inkluzivnom obrazovanju, jer je krajnji cilj da sva djeca jednog dana budu u školama, ili, da, eventualno, imaju neku drugu uslugu socijalne i dječje zaštite.

Iako su u prethodnom periodu djeca sa smetnjama u razvoju bila stigmatizovana postojanjem brojnih predrasuda prema njima, Predsjednik Odbora je zaključio da je u ovoj oblasti u Crnoj Gori u poslednjoj deceniji ostvaren značajan napredak, jer je i odnos građana prema ovoj ranjivoj populaciji promijenjen i sve više pažnje se poklanja zaštiti prava i njihovoj inkluziji.

V.d. direktorica Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje Dženita Kurtagić je upoznala učesnike sa radom Dnevnog centra koji je otvoren u julu 2016. a sa aktivnim pružanjem usluga počeo u aprilu 2017. Dnevni centar posjeduje licencu za rad u oblasti socijalne i dječje zaštite, a takođe i svi zaposleni stručni radnici. Zaposleno je 16 lica, a stručni tim čine psiholog, socijalni radnik, fizioterapeut, medicinske sestre i njegovateljice. Nedostaje im defektolog ili logoped. Posjeduju osnovni didaktički program neophodan za pružanje kvalitetnih usluga korisnicima.

U Dnevnom centru čiji je kapacitet 20 korisnika, trenutno boravi 15 lica, a u toku je postupak za prijem još dva korisnika. Korisnicima se pružaju usluge dnevnog boravka na četiri ili osam sati, psiho-socijalna i medicinska rehabilitacija, socijalizacija, održavanje njege i lične higijene. Sprovode se grupni i individualni rad, u skladu sa individualnim programom za svaku osobu, prilagođenim njenim kapacitetima i sposobnostima. Obezbijedena im je ishrana u vidu doručka, ručka i užine. Takođe, korisnicima je obezbijeden prevoz. Cjelokupan rad Dnevnog centra usmjeren je na promovisanje jednakih mogućnosti djece i mladih sa smetnjama u razvoju i njihovo učešće u društvenim aktivnostima. Korisnici usluga stiču određene vještine, radi se na razvijanju njihovih sposobnosti, a glavni cilj je njihovo osposobljavanje za samostalan život.

Kurtagić je ocijenila da je ovaj socijalni servis veoma značajan za korisnike usluga, ali i za njihove porodice. Saradnja sa drugim dnevnim centrima u Crnoj Gori je na zavidnom nivou, kao i saradnja sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Opštinom Rožaje, Komisijom za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, osnovnim i srednjim školama i svim drugim ustanovama na lokalnom nivou.

Na pitanje o saradnji Dnevnog centra sa lokalnim nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom i pružanjem odgovarajućih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju i upit da li se prostorije i oprema Dnevnog centra u popodnevni satima ili vikendom ustupaju djeci kojima potrebne servise pružaju nevladine organizacije, što je jedna od preporuka UNICEF-a, v.d. direktorica Dnevnog centra je saopštila da je u posljednje vrijeme saradnja unaprijeđena. Međutim, ista se ne realizuje kroz ustupanje prostora i opreme kojom raspolažu, jer se usluge u nevladinoj organizaciji pružaju uglavnom vikendom, na osnovu prethodno zakazanog termina sa stručnim osobljem. Prije nekoliko mjeseci razgovarali su o mogućnostima unapređenja saradnje u korist djece sa smetnjama u razvoju.

V.d. direktorica Dnevnog centra je ukazala na finansijske probleme sa kojima se suočavaju, navodeći da se zaposlenima duguju tri zarade i da ponekad, zbog nedostatka novca, nijesu u mogućnosti da učestvuju na stručnim seminarima. Međutim, zaposleni posvećeno i odgovorno obavljaju svoj posao i veliku pažnju poklanjaju svim korisnicima.

Zaključila je da bi opremanje senzorne sobe i nabavka većeg specijalizovanog kombija za prevoz korisnika značajno unaprijedila njihov rad.

Sastanku u prostorijama Dnevnog centra prisustvovao je i predsjednik Opštine Rožaje Ejup Nurković koji je ukratko informisao o aktivnostima lokalne samouprave na unapređenju položaja lica sa invaliditetom. Smatra da uz pomoć države treba proširiti lepezu usluga koje Dnevni centar pruža kako bi se povećao obuhvat djece sa smetnjama u razvoju kojih u Rožajama ima oko 70, a koja zbog neposjedovanja potrebne dokumentacije i rješenja o usmjeravanju ne mogu biti korisnici Dnevnog centra. Opština Rožaje kasni tri mjeseca sa isplatom zarada zaposlenima u Dnevnom centru, jer im je izuzetno teško odrediti prioritete u raspodjeli novca kojim raspolažu. Smatra da bi dnevne centre trebalo finansirati iz državnog budžeta, a iznos od 150 eura mjesečne participacije po korisniku dnevnog centra treba povećati.

Član Odbora Mirsad Murić je saglasan da dnevni centri pružaju značajne usluge djeci i njihovim porodicama čime opravdavaju sva sredstva koja Crna Gora ulaže u njihovo funkcionisanje. Smatra da bi sa poboljšanjem ekonomske situacije, trebalo više novca uložiti u otvaranje većeg broja dnevnih centara.

Važnim ocjenjuje da djeca sa smetnjama u razvoju postaju vidljiva, što u prošlosti nije bila praksa. Radeći kao nastavnik u školi, uočio je da su mnogi roditelji stigmatizovali svoju djecu sa smetnjama u razvoju. Takođe, djeca često nijesu imala rješenja o usmjeravanju na osnovu kojih bi pohađali prilagođeni obrazovni program.

Pojedine nevladine organizacije u ovoj Opštini pružaju određene servise djeci sa smetnjama u razvoju, ali u uslovima mnogo lošijim od ovih u Dnevnom centru. Zaključio je da je neophodno da sva resorna ministarstva i lokalne samouprave saraduju u obezbjeđivanju odgovarajućih usluga djeci sa smetnjama u razvoju.

Državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja Vukica Jelić je uputila pohvale Odboru za ljudska prava i slobode na kvalitetnim i kontinuiranim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja djece sa smetnjama u razvoju. Izrazila je nadu da ćemo u predstojećem periodu imati veći broj dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, čime bi se dostupnost usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite na lokalnom nivou povećala, kao i da će se rad postojećih dnevnih centara unaprijediti.

Primijetila je da u Dnevnom centru u Rožajama postoji izdvojenost prostorija u kojima se nalaze djeca od kancelarija zaposlenih, jer sprat na kojem su kancelarije za osoblje nije prilagođen licima sa invaliditetom, što je neprihvatljivo, jer sve prostorije moraju biti dostupne korisnicima usluga dnevnih centara kako bi se spriječila njihova 'getoizacija' i diskriminacija.

Iako je svjesna izazova sa kojima se lokalne samouprave susreću prilikom finansiranja dnevnih centara, smatra da je bolje da dnevni centri i dalje ostanu u nadležnosti lokalnih samouprava, jer su one najbolje upoznate sa potrebama svojih građana i mogu im najefikasnije pružiti neophodne servise. Razmotriće mogućnost povećanja iznosa participacije koje Ministarstvo opredjeljuje za ove namjene u cilju pomoći dnevnim centrima i lokalnim samoupravama.

Predstavnica Ministarstva za ljudska i manjinska prava Aleksandra Popović je iskazala razumijevanje za roditelje i djecu sa smetnjama u razvoju, kao i za one koji se bore za interese i prava ove djece. Podsjetila je da Ministarstvo tijesno saraduje sa ustanovama koje se bave zaštitom prava djece sa smetnjama u razvoju. Istakla je da su 2017. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, organizovali konferenciju posvećenu licima sa intelektualnim smetnjama kada je promovisana Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom u lako razumljivom formatu. Naglasila je da treba iskoristiti potencijal koji svako dijete ima. Očekuje da će se saradnja Ministarstva za ljudska i manjinska prava sa Dnevnom centrom za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje, kao i svim ostalim dnevnim centrima u Crnoj Gori, kontinuirano unapređivati.

Predstavnicu Ministarstva zdravlja Senku Klikovac je interesovalo kakva je saradnja Dnevnog centra i roditelja sa zdravstvenim ustanovama, da li postoje problemi, prepreke i da li im je neophodna zdravstvena zaštita dostupna u Domu zdravlja u Rožajama.

Predstavnica roditelja, majka djevojčice sa cerebralnom paralizom koja boravi u ovoj Ustanovi, je izrazila zadovoljstvo radom Dnevnog centra i stručnog osoblja. Istakla je da se velika pažnja i ljubav posvećuje djeci sa smetnjama u razvoju i ukazala na značaj Centra za zaposlene roditelje. Informisala je da su zadovoljni uslugama koje pružaju pedijatar, psihijatar i terapeut u Domu zdravlja u Rožajama. Međutim, nijesu zadovoljni brojem besplatnih boravaka za medicinsku rehabilitaciju u Institutu "Dr Simo Milošević" u Igalu. Podsjetila je da se djeci sa cerebralnom paralizom do prve godine života odobrava boravak dva puta godišnje, djetetu do 15 godina života medicinska rehabilitacija se odobrava jednom godišnje sa pratiocem, a od 16. godine omogućen je boravak svake druge godine i bez pratnje roditelja.

Predstavnica Ministarstva zdravlja je najavila da će razmotriti mogućnost izmjene zakonskih propisa radi unapređenja medicinske rehabilitacije djece sa smetnjama u razvoju i povećanja broja odlazaka u rehabilitacione centre.

Nakon razgovora sa rukovodiocima Dnevnog centra i Opštine Rožaje, obilaska prostorija i razgovora sa predstavnicima roditelja, zaposlenima i korisnicima, zaključeno je da Dnevni centar u Rožajama ispunjava svoju misiju i opravdava postojanje. Na licima korisnika vidljivo je bilo zadovoljstvo zbog boravka u Ustanovi i posvećenog odnosa zaposlenih prema njima. Zaposleni su saopštili da je zadovoljstvo raditi sa ovim licima i zbog rezultata njihovog rada koji su vidljivi, a roditelji djece sa smetnjama u razvoju takođe nijesu krili zadovoljstvo zbog usluga i sigurnosti koja se pruža njihovoj djeci.

Ocijenjeno je da bi opremanje senzorne sobe i nabavka većeg specijalizovanog vozila za prevoz korisnika značajno unaprijedilo rad ovog Dnevnog centra i kvalitet usluga koje se pružaju korisnicima.

Učesnici posjete Dnevnom centru za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje su saglasni da je u Crnoj Gori ostvaren značajan napredak u zaštiti prava djece sa smetnjama u razvoju, ali i da u narednom periodu treba preduzimati kontinuirane i koordinirane aktivnosti na državnom i lokalnom nivou, u saradnji sa međunarodnim organizacijama, donatorima i nevladinim sektorom, kako bi se ostvarili još veći uspjesi u ovoj oblasti.

INFORMACIJA
O UČEŠĆU PREDsjedNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
DR HALILA DUKOVIĆA NA KONFERENCIJI „ULAGANJE U RANE GODINE -
KONFERENCIJA O FISKALNIM I ADMINISTRATIVNIM IMPERATIVIMA ZA
RANI RAZVOJ DJECE“,
održanoj u Podgorici 22. i 23. oktobra 2019. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković učestvovao je na Konferenciji "Ulaganje u rane godine - Konferencija o fiskalnim i administrativnim imperativima za rani razvoj djece", održanoj u Podgorici 22. i 23. oktobra 2019. godine.

Na Konferenciji koju su organizovali Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori i Univerzitet Donja Gorica promovisana je važnost ranog razvoja djeteta kao vitalne strategije za dugoročni ekonomski razvoj zemlje i za ostvarivanje ciljeva u vezi sa ljudskim pravima i održivim razvojem.

Na ovom događaju koji je okupio ključne donosioce odluka i stručnjake iz oblasti zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite, predstavnike lokalnih samouprava, akademike, istraživače, praktičare, kao i predstavnike organizacija civilnog društva, privatnog sektora i diplomatske zajednice naglašena je važnost ranog razvoja djeteta kao jednog od ključnih faktora za razvoj ljudskog kapitala.

Konferenciju su otvorili rektor Univerziteta Donja Gorica prof. dr Veselin Vukotić, predsjednik Vlade Crne Gore Duško Marković, zamjenik regionalnog direktora UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju Philippe Cori i šef Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori ambasador Aivo Orav.

Prof. dr Veselin Vukotić je upoznao učesnike Konferencije sa ključnim podacima o Univerzitetu Donja Gorica koji postoji deset godina i ima više od tri hiljade studenata na 23 Bachelor studijska programa. Na Univerzitetu predaje oko 350 profesora i saradnika sa svih kontinenata, a službeni jezik, pored crnogorskog je engleski. Njihova misija je da osposobe studente da budu odgovorni građani globalnog svijeta. Podsjetio je da je Predsjednik Vlade CG nedavno otvorio „Preduzetničko gnijezdo“, start-up centar namijenjen stvaranju uslova u kojima će studenti moći da istražuju ideje za svoje biznise.

Profesor Vukotić je naglasio da prvih šest godina života predstavlja period u kojem nastaje istorija budućnosti svakog čovjeka. Smatra da naši životi i karakteri nijesu ništa drugo do oživljavanje osobina i sklonosti koje smo stekli u prvih nekoliko godina života. Dječji snovi su životna agenda svakom od nas, jer vode izgradnji zdravog društva. Prvih šest godina nijesu godine školskog učenja, već godine igre zbog čega treba omogućiti djeci da se srećno igraju i što više vremena provode u prirodi. Pozvao je sve učesnike Konferencije da ulažu ne samo novac, već i ljubav u rano djetinjstvo, jer se tako najsnažnije ulaže u izgradnju zdravog društva.

Predsjednik Vlade Crne Gore Duško Marković je istakao da obrazovanje ne počinje polaskom djeteta u školu i da je teško, ako ne i nemoguće, nadoknaditi ono što se propusti u prvim godinama života. Crna Gora je postala dio modernog i naprednog svijeta, a da bi kao društvo opstali u globalnoj utakmici moramo stvarati uslove da naše buduće generacije ni u čemu, a posebno u obrazovnom kapacitetu, ne zaostaju za vršnjacima iz najrazvijenijih društava. Premijer je istakao da je za budućnost našeg društva posebno važno da razumijemo neophodnost višestrukog ulaganja u rani razvoj djece. Nema dileme da ulaganjem u prve korake djece obezbjeđujemo dugoročan i održiv razvoj društva, uspostavljen na zdravim osnovama. Zaključio je da će benefite našeg sadašnjeg rada, a posebno ekonomskog rasta i ukupne stabilnosti crnogorskog društva u velikoj mjeri osjetiti najmlađa kategorija našeg stanovništva.

Predsjednik Marković je najavio da će Vlada u narednom periodu nastaviti da podržava i sprovodi politike usmjerene na ostvarivanje jednakosti, uključivanje i zaštitu najugroženijih, a poseban fokus biće na uspostavljanju sistema praćenja implementacije usvojenih rješenja. Ocjenjujući odnos Vlade i UNICEF-a kvalitetnim i partnerskim, podsjetio je da je njihova saradnja dovela do značajnih promjena u društvu, posebno u oblasti socijalne politike i dječje zaštite, što potvrđuju brojni zajednički projekti koji su rezultirali sprovođenjem reformi u domenu svestrane zaštite djece i mladih, što je visoko na agendi prioriteta u radu Vlade Crne Gore. Predsjednik Marković je čestitao Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori na nedavnom dobijanju globalne nagrade medijske pismenosti za Kampanju medijske pismenosti „Birajmo šta gledamo“.

Zamjenik regionalnog direktora UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju Philippe Cori je istakao da je rano djetinjstvo i prvih hiljadu dana života vrijeme kada djeca rastu brže i uče više, nego u bilo kom drugom periodu života. To je najpresudnija faza u razvoju svake osobe. U ovom uzrastu, kada dječji mozak do treće godine života dostiže 80% veličine mozga odrasle osobe, a do pete godine 90%, djeca stiču sposobnost da misle,

komuniciraju, izražavaju emocije i uspostavljaju veze, pa taj uticaj na fizičko zdravlje, mentalnu živost i emocionalnu čvrstinu ostaje za čitav život.

U regionu Evrope i Centralne Azije u kojem živi više od 42 miliona djece uzrasta od 0 do šest godina, svako peto dijete je u riziku da ne ostvari svoj puni razvojni potencijal zbog velikih raskoraka u jednakosti, pristupu njezi i podršci, kako među državama, tako i unutar pojedinačnih država. Siromaštvo, teško fizičko kažnjavanje kao disciplinska mjera, neodgovarajuća podrška za djecu sa smetnjama u razvoju, te institucionalizacija dovode do smrtnosti i loših ishoda po zdravlje i ishranu djece, što predstavlja velike izazove za njihov razvoj. Philippe Cori je naglasio da se ulaganje u rani razvoj djece višestruko isplati. Koristi se ogleđaju u boljim obrazovnim i zdravstvenim ishodima, nižoj stopi kriminala i većoj zaradi pojedinaca. Sa druge strane, kada nema ulaganja u programe razvoja u ranom djetinjstvu, države mogu da izgube i do dvostrukog iznosa sadašnjih izdvajanja za zdravlje i obrazovanje.

Zamjenik regionalnog direktora UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju je naglasio da Crna Gora može da bude ponosna na nisku stopu smrtnosti odojčadi, značajan pad broja djece u institucijama i na porast upisa djece u predškolsko obrazovanje. S druge strane, zabrinjavajuće je što je dvije trećine djece u Crnoj Gori uzrasta od 1 do 14 godina izloženo fizičkoj i/ili psihološkoj agresiji od strane staratelja. Tek svako četvrto dijete majka podoji tokom prvog sata nakon rođenja, a tek svaka peta žena isključivo doji tokom prvih šest mjeseci bebinog života. Ove brojke ne bi trebalo da budu tako niske, jer dojenje omogućava najbolji početak života.

Zaključio je da je razvoj u ranom djetinjstvu najekonomičnija prilika za postavljanje snažnih temelja budućeg zdravlja, obrazovanja i ekonomske produktivnosti svakog pripadnika društva, za ukidanje ekstremnog siromaštva i nejednakosti, kao i za afirmaciju mira i održivosti. Ulaganje u razvoj u ranom djetinjstvu se isplati, nijedan pojedinačan sektor ne može sam djelovati i ostvariti rezultate za djecu, pa je razvoj u ranom djetinjstvu zajednički posao, zaključio je Cori.

Šef Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori ambasador Aivo Orav je podsjetio da Evropska unija teži da stvori uslove u kojima će svako dijete uživati svoja prava i biti zaštićeno od nasilja. Istakao je da su investicije u rani razvoj djece strateški prioritet Crne Gore na putu pristupanja Evropskoj uniji. Ocijenio je da Crna Gora postiže napredak u rješavanju potreba djece u različitim oblastima, uključujući obrazovanje, socijalnu uključenost i zaštitu zdravlja. Za rješavanje izazova potreban je višestruki i multisektorski odgovor koji će obezbijediti dugoročan, koherentan i održiv pristup i rezultate.

Na temu „Šta je rani razvoj djeteta? Zašto je važan za djecu, porodice i zajednice?“ govorio je Frank Oberklaid, profesor pedijatrije na Univerzitetu Melburn, direktor Fondacije "Centar za zdravlje djece u zajednici Kraljevske dječje bolnice" koji je jedan od vođa Grupe za pitanja dječje zdravstvene politike, jednakosti i prevođenja politike u praksu na Istraživačkom institutu Mardok. Profesor Oberklaid je predsjedavajući Dječjeg savjeta u državi Viktoriji u Australiji, koji pruža stručne savjete premijeru i ministrima u vezi sa zdravstvenom politikom i uslugama za djecu. Istakao je da su rezultati naučnih istraživanja dokazali da su rane godine od presudne važnosti za oblikovanje ishoda u odrasloj dobi. Negativna iskustva iz djetinjstva u velikoj mjeri utiču na život odrasle osobe. Takođe, okruženje djeteta utiče na oblikovanje njegovog razvoja. Rane godine su temelj razvoja čovjeka i uspjesi ili neuspjesi u životu zavise od toga koliko su temelji čvrsti. Podsticajni odnosi koji odgovaraju na potrebe djeteta grade zdravu arhitekturu mozga koja predstavlja snažan temelj za učenje, ponašanje i zdravlje. Sa ulaganjem u rani razvoj treba početi što je ranije moguće kada je elastičnost mozga na visokom nivou. Veoma je važan kvalitet odnosa koje dijete ima sa roditeljima. Negativna iskustva se odražavaju na optimalan razvoj mozga djeteta, a toksičan stres utiče na razvoj brojnih bolesti u odrasloj životnoj dobi, poput dijabetesa, gojaznosti, kardio-vaskularnih i mentalnih oboljenja. Svi rizici koje majka preživljava prenose se na fetus, a ako se blagovremeno identifikuju, mogu se rješavati. Najuticajniji je rizik siromaštva zbog snažne veze između siromaštva i negativnih uticaja po razvoj djeteta. Siromaštvo čini dijete podložnim negativnim implikacijama zbog čega se takvoj djeci i porodicama u riziku mora pružiti dodatna psihološka podrška.

Dugoročni benefiti ulaganja u rani razvoj podrazumijevaju: bolje zdravlje i dobrobit društva, produžen životni vijek, poboljšanu pismenost, povećanu zaradu odraslih, smanjene mentalne zdravstvene probleme, smanjeno nasilje i kriminalitet i povećan rast u sledećim generacijama. Veoma je važno socijalno, ekonomsko i političko okruženje i aktivnosti koje se preduzimaju. Na osnovu prepoznatih problema treba planirati relevantne javne politike, zasnovane na naučnim dokazima. Bitan je pristup cjelokupne vlade, bolja koordinacija servisa, postojanje odgovarajuće kvalifikovane radne snage, kao i posjedovanje dobrih podataka za praćenje napretka i usmjeravanje ulaganja. Takođe, za postizanje uspjeha potrebna je fizička, stambena i finansijska sigurnost porodica.

Profesor Oberklaid je naglasio da je najbolja uloga države u promovisanju ulaganja u rani razvoj i djetinjstvo djece gdje je potrebna multisektorska saradnja. Važno je stvaranje pogodnog okruženja za roditelje,

staratelje, cijele porodice i zajednicu. Potrebno je ulagati u zdravlje roditelja i njihovo obrazovanje, a za majke je važna prenatalna njega, odnosno ishrana i zdravlje tokom trudnoće. Takođe, treba obezbijediti podršku roditeljima i porodicama, praktičarima i stručnim licima koji treba da pružaju tu pomoć cijelim zajednicama. Ukazao je na važnost zdravstvenog sistema naglašavajući da prenatalna njega počinje na začecu, nakon čega treba promovisati dojenje i raditi na razvijanju patronažnih službi. Ukazao je da zdravstveni radnici uspostavljaju kontakt sa malom djecom i njihovim porodicama u ranim godinama, mnogo prije polaska u vrtić i školu. Podsticajna njega podrazumijeva ulaganje u zdravlje i ishranu, prenatalnu njegu, promovisanje dojenja, obezbjeđivanje sigurnosti i bezbjednosti, brigu o djeci koja odgovara na njihove potrebe i rano učenje.

S obzirom da je stopa dojenja beba u Crnoj Gori niska, profesor Oberklaid je ukazao da je u cilju povećanja ove stope u pojedinim državama farmaceutskim kompanijama zakonom zabranjeno da obilaze bolnice, a posebno porodilišta. U Australiji iz koje dolazi naročito je razvijena patronažna služba. Smatra da rani razvoj djece treba uvesti u kliničku praksu. Da bi se stanje poboljšalo potrebno je informisati roditelje, kvalifikovati profesionalce kako bi pružali adekvatnu podršku roditeljima i razviti sistem servisa za djecu. Cilj je da svako dijete realizuje svoj puni potencijal, a što se ranije počne djelovati- to će biti bolje. Zaključio je da je razvoj djeteta prije polaska u školu veoma važan za budući period njegovog života, kao i da je bitno stimulativno okruženje koje treba da mu pruže porodica i društvo kako bi imali podsticajnu njegu u pravom smislu riječi.

Na prvom panelu na temu „Rani razvoj djece u Crnoj Gori: Trenutno stanje zasnovano na okviru za podsticajnu njegu“ učestvovali su: predstavnik Instituta za strateške studije i prognoze mr Milika Mirković koji je informisao o nalazima Analize ranog razvoja djeteta u Crnoj Gori, ministar zdravlja dr Kenan Hrapović, ministar rada i socijalnog staranja Kemal Purišić, ministarka bez portfelja zadužena za demografiju i populacionu politiku Vlade Republike Srbije i predsjednica Savjeta za dječja prava i međuresorne Komisije za održive ciljeve razvoja Slavica Đukić Dejanović, direktorica studijskog programa Primijenjena psihologija na Univerzitetu Donja Gorica prof. dr Nila Kapor Stanulović i profesorica Filozofskog fakulteta, predstavnica NVO "Pedagoški centar Crne Gore" dr Tatjana Novović.

Mr Milika Mirković je predstavio nalaze Analize ranog razvoja djeteta u Crnoj Gori. Prema podacima MONSTAT-a iz 2011. godine 8,6% djece uzrasta od 0 do šest godina je živjelo u Crnoj Gori. Iako Crna Gora ima brojna strateška dokumenta, nema multisektorsku strategiju za rani razvoj djeteta. Ukazao je da je na nivou cijele populacije 24,1% novorođenčadi podojeno u toku prvog sata nakon rođenja, a kod romske populacije u Crnoj Gori 40,9%. Takođe, 20% žena isključivo doji bebu do šestog mjeseca života, a kod romske populacije 14%. Stopa upisa djece u ustanove predškolskog obrazovanja u Crnoj Gori u 2018. iznosila je 72,6%, a stopa pohađanja ranog obrazovanja veća je kod ženske djece, gradske i bogatije populacije. Zaključio je da je u narednom periodu potrebno: izraditi nacionalnu strategiju za koordinisano djelovanje u oblasti ranog razvoja djeteta, unaprijediti međusektorsku saradnju na nivou politika i na nivou pružanja usluga, povećati dostupnost usluga, osigurati da građani svih opština imaju jednak pristup osnovnom paketu usluga za rani razvoj djeteta, sprovesti dodatne mjere koje će omogućiti ranjivim grupama pristup uslugama koje promovišu rani razvoj, riješiti problem preopterećenosti kadra koji utiče na kvalitet i kvantitet pruženih usluga i sprovesti obuke zaposlenih u cilju jačanja komunikacije sa roditeljima i promjene nepoželjnih ponašanja.

Ministar zdravlja dr Kenan Hrapović i ministar rada i socijalnog staranja Kemal Purišić su informisali o ključnim aktivnostima koje njihovi resori preduzimaju na unapređenju položaja djece u Crnoj Gori. Posebno je ukazano na važnost razvoja patronažnih službi i edukaciju stručnog kadra, prvenstveno pedijataru kojih u domovima zdravlja u Crnoj Gori ima preko 150, dok ih je na specijalizaciji 36. Program roditeljstva se sprovodi u domovima zdravlja u Bijelom Polju, Podgorici i Beranama. Ministar zdravlja je istakao da je ponosan na aktivnosti u oblasti imunizacije djece. U narednom periodu planiraju nastavak ulaganja u kadrove, infrastrukturu i savremenu opremu. Zaključio je da ulaganje u zdravlje nije trošak, već dugoročna investicija u zdravlje nacije.

Ministar Purišić je istakao da 2017. godine nijedno dijete mlađe od tri godine nije bilo smješteno u institucijama u Crnoj Gori, a smanjio se i broj djece mlađe od šest godina u institucijama. 2010. godine u Dječjem domu „Mladost“ boravilo je 156 djece, dok ih je prošle godine bilo 66, što predstavlja smanjenje za 58%. Uslugom porodični saradnik koja se pruža u osam opština obuhvaćeno je 150 porodica sa 250 djece i od 2014. nijedno dijete iz porodica u riziku nije smješteno u instituciju. Otvoreno je 13 dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju u kojima je oko 250 korisnika. Planirano je postepeno ukidanje institucionalnog smještaja djece i prelazak na alternativne oblike zaštite. Ministri su ukazali da integrisanim pristupom nastoje da podrže rani razvoj djece.

Ministarka bez portfelja zadužena za demografiju i populacionu politiku Vlade Republike Srbije i predsjednica Savjeta za dječja prava Slavica Đukić Dejanović je pozvala Crnu Goru i zemlje regiona da potpišu

regionalni "Poziv na akciju za razvoj u ranom djetinjstvu". Podsjetila je da je u Srbiji u martu 2018. godine potpisan "Poziv na akciju" koji se odnosi na razvoj djece u ranom djetinjstvu i može poslužiti kao dobar primjer u razvijanju regiona po mjeri djeteta. "Poziv na akciju" uključuje šest prioriteta: podršku roditeljstvu, dostupno predškolsko vaspitanje i obrazovanje, bezbjednost, unapređenje zdravlja djece, intervencije u ranom djetinjstvu i političku i institucionalnu konsolidaciju. Istakla je da je period od začeća do treće godine period najintenzivnijeg razvoja uopšte, posebno mozga, da se 80% moždanog potencijala formira do treće godine života zbog čega je ulaganje u rani razvoj djece od suštinske važnosti za dalji kvalitet života. Osvrnula se na istraživanja koja pokazuju da su najveći rezultati ulaganja primijetni kod djece iz porodica sa lošim socio-ekonomskim položajem i iz osjetljivih grupa, navodeći da ulaganja u rani razvoj predstavljaju značajan instrument za smanjenje siromaštva i nejednakosti u društvu. Zaključila je da zajednica koja brine o svojoj budućnosti ide u susret izazovima i pozvala da se odgovori traže izvan granica jedne države, izrazivši nadu da su pitanja koja su otvorena tokom konferencije samo nastavak saradnje u razvijanju regiona po mjeri djeteta.

Profesorica Filozofskog fakulteta dr Tatjana Novović je naglasila da nije upitno koliko je važan rani razvoj djece, ali jeste način i kvalitet njihovog učenja. Treba razvijati holistički pristup djetetu u kome će se brinuti o ranorazvojnim potencijalima svakog djeteta, podsticajnoj sredini i sklonostima samog djeteta. Takođe, bitno je razvijati profesionalne kompetencije stručnog kadra koji radi sa djecom i unapređivati multisektorsku saradnju.

Prof. dr Nila Kapor Stanulović je ukazala da je u ranom razvoju djece važno raditi sa roditeljima. Podsjetila je na brojne nepovoljne uslove koji otežavaju obavljanje uloge roditelja i dala preporuke donosiocima odluka. Istakla je da je roditeljstvo složen i odgovoran zadatak zbog čega je potrebno razvijati njihova znanja i vještine. U praksi još uvijek postoji nedovoljna svijest o važnosti dojenja, pa bi medicinske sestre u porodilištu trebalo da nauče majke kako da doje djecu. Takođe, evidentan je nedostatak znanja o pozitivnom nenasilnom disciplinovanju djece. Smatra da bi roditeljima trebalo obezbijediti asistente što bi mogli obavljati studenti psihologije. Zaključila je da je uloga očeva veoma važna u razvoju djeteta, a zbog tradicije i drugih važnih uloga koje je otac imao u prošlim vremenima, kao što je učešće u ratu i rad u polju, oni ni danas na pravi način ne obavljaju svoju ulogu. Mišljenja je da bi što više muškaraca trebalo da završava srednju medicinsku školu i učiteljski fakultet kako bi se više bavili djecom.

O Studiji ekonomskog slučaja za ulaganje u rani razvoj djeteta i „cijeni nedjelovanja“ govorio je dr Chris Desmond, direktor Centra za slobodne studije, glavni istraživač i viši ekonomista Centra izvrsnosti DST-NRF o ljudskom razvoju na Univerzitetu Wits u Južnoj Africi. Naglasio je da intervencije u ranom djetinjstvu imaju daleko manji trošak, a malo ulaganje može značajno da poveća obuhvat ili kvalitet. Prednosti intervencija u ranom djetinjstvu povećavaju se tokom vremena i dešavaju se u interakciji sa kasnijim intervencijama u životu. Postoje snažni dokazi kratkoročnih i dugoročnih koristi od intervencija za unapređenje rane stimulacije, uključujući i intervencije zasnovane na kućnim posjetama. Patronažne posjete su važne, jer doprinose boljim razvojnim ishodom, boljem mentalnom zdravlju, uspjehu u školi, smanjenju izolacije staratelja i poboljšanju njihovog mentalnog zdravlja. Važne su i usluge u centrima koje se pružaju djeci uzrasta od tri do četiri i po godine. Dr Chris Desmond je ukazao da je potrebno utvrditi prioritete među intervencijama u rani razvoj uzimajući u obzir trošak, kvalitet i efektivnost, višestruke koristi i interakcije.

Predstavio je ključne preporuke naglašavajući da najmanje 1% BDP-a treba izdvojiti za minimalni paket direktnih usluga, a željeno stanje je da se izdvaja 2% BDP-a za direktne usluge. Istakao je da minimalni paket usluga uključuje: prenatalnu zdravstvenu zaštitu, vakcinaciju, mikronutritiente, obuhvat roditelja, registraciju rođenja i godinu kvalitetnog predškolskog obrazovanja i zahtijeva ulaganje od 2,7% BDP-a za države niskog dohotka, 1,2% za države nižeg srednjeg dohotka i 0,8% za države višeg srednjeg dohotka. Zaključio je da su potrebna dodatna ulaganja u infrastrukturu i socijalnu zaštitu.

Prvi dan Konferencije završen je panel diskusijom na temu „Argumenti za investiranje u rani razvoj djeteta: povrat na ulaganje u rani razvoj djece u Crnoj Gori i „cijena nedjelovanja“ na kojoj su učestovali: direktorica Instituta za strateške studije i prognoze dr Jadranka Kaluđerović, državni sekretar u Ministarstvu finansija Nemanja Katnić, ministar prosvjete dr Damir Šehović, koordinatorka za oblast ranog dječjeg razvoja za Evropu i Centralnu Aziju u Svjetskoj banci Dessislava Valerijeva Kuznetsova, profesorica na Ekonomskom fakultetu Univerziteta Crne Gore dr Maja Baćović i zamjenik direktorice Uprave za statistiku Crne Gore Vuk Čađenović.

Ključna poruka poslata sa prvog dana Konferencije je da je ulaganje u razvoj u ranom djetinjstvu imperativ u razvojnom, ekonomskom i društvenom smislu, jer je to jedna od najboljih investicija države za podsticaj ekonomskog rasta, promovisanje mirnog i održivog društva u cilju eliminisanja ekstremnog siromaštva i nejednakosti.

Drugi dan Konferencije je otvorila Ankie Vandekerckhove, predstavница Centra za inovacije u ranim godinama u Gentu koja je održala predavanje na temu „Šta javne uprave mogu uraditi u promociji međusektorske saradnje o ranom razvoju djece?“

Informisala je da koncept ranog razvoja djece uključuje mnogo sektora i podsjetila da su se države usvajanjem Konvencije UN o pravima djeteta obavezale da vode brigu o djeci, pri čemu svaka od njih ima svoje specifičnosti u skladu sa kojima određuje mogućnosti djelovanja. Ukazala je na dobrobiti sveobuhvatnog integrisanog pristupa razvoju djece, naročito u sredinama sa složenim društvenim problemima kao što su siromaštvo, starosna segregacija, društvena isključenost, imigracije ili diskriminacija. Ocjenjujući da postoji velika fragmentacija vladinih sektora koji svakodnevno rade jedni pored drugih, a ne jedni sa drugima, naglasila je neophodnost poboljšanja međusektorske saradnje i potrebu kombinovanja zajedničkih resursa i njihovog usmjeravanja ka djeci i porodicama.

Istakla je da bazu integrisanog pristupa razvoja djece čine tri ključna stuba: pristup adekvatnim resursima, pristup adekvatnim uslugama i obezbijeđenost poštovanja dječjih prava i informisala o modelima primjene integrisanog pristupa razvoja djece.

U flamanskom dijelu Belgije postoji univerzalni porodični Centar "Dječja kuća" u kojoj svi članovi porodice mogu da dobiju pomoćne integrisane usluge u atmosferi topline doma, a često i informacije o nekim uslugama za koje nijesu ni znali da postoje. Usluge u ovom Centru su lokalno organizovane u saradnji sa institucijama, poput biblioteka ili omladinskih centara.

Širom Ujedinjenog Kraljevstva postoje centri za djecu „Siguran početak“ koji nude različite usluge na jednom mjestu po principu 'one-stop shops', što podrazumijeva usluge polaska u jaslice, predškolskog obrazovanja i podizanja djece.

Kroz informisanje o skandinavskom, odnosno Švedskom modelu integrisanog centra za djecu ukazala je da je vrlo kompleksno formiranje profesionalne poslovne mreže, koja pruža različite vodeće, ali i više specijalizovane usluge porodicama i djeci na jednom mjestu. U prizemlju ove univerzalne profesionalne strukture nalazi se prostorija pristupačna svim porodicama i djeci, bez ikakvih posebnosti, dok se uže specijalizovane potrebe zadovoljavaju na višim spratovima istog centra. Na taj način se sprečava mogućnost negativnih pojava stigmatizacije, neprijatnosti i srama koji se stvara kod pojedinih roditelja čija djeca koriste specijalizovane usluge.

Ocijenila je da ne postoji savršeni model integrisanog pristupa razvoja djece. U ovom procesu je najbitnije uključiti porodice, profesionalce i političare, pri čemu treba izbjeći preklapanje i dupliranje rada. U Gentu se godinama ulaže u profesionalce koji povezuju različite usluge i rade na premošćavanju jaza problema sa kojima se najčešće susreću romske i muslimanske porodice koje imaju nedostatak povjerenja u obrazovne ustanove. Profesionalci im pomažu da se integrišu u sredinu u kojoj se često osjećaju isključeno, jer nemaju novca i ne razumiju jezik.

Nakon predavanja, odgovarajući na postavljena pitanja, poručila je:

- da je najteže i najbitnije steći povjerenje migrantskih porodica u institucije. Treba razumjeti da one dolaze iz sredina gdje nije normalno ostavljati djecu na čuvanje osobama koje ne poznaju i koje nijesu članovi njihove porodice. Povjerenje u institucije se stiče polako i bez ikakvog pritiska, putem međusobne interakcije u zajednički organizovanim porodičnim aktivnostima u samim institucijama. Nakon 'prelaznog perioda', porodice se same odlučuju da iskoriste neke od 'mejnstrim' usluga;
- da u svijetu postoje ustaljene strukture vlasti zadužene za održavanje međusobnog kontakta između ministarstava radi njihovog zajedničkog djelovanja;
- da se do povećanja opsega korišćenja i efikasnosti pruženih usluga dolazi stalnim slušanjem potreba zajednice i unapređenjem usluga;
- da se pored institucionalnog pristupa razvoju ove oblasti može doprinijeti i volonterskim radom, ali da je volontere prethodno neophodno adekvatno obučiti za rad sa porodicama.

Na panelu na temu „Unapređenje međusektorske saradnje na planu ranog razvoja djece u Crnoj Gori – kako naprijed“ učestvovali su: mr Vojin Golubović, predstavnik Instituta za strateške studije i prognoze, Suzana Pribilović, ministarka javne uprave, dr Gordana Đurović, profesorica na Univerzitetu Crne Gore, Refik Bojadžić, generalni sekretar Zajednice opština Crne Gore i Jana Hainsworth, generalna sekretarka Evropske mreže organizacija za prava djece „Eurochild“.

Predstavnik Instituta za strateške studije i prognoze Vojin Golubović je istakao da se ključni dokument koji je UNICEF donio u saradnji sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom i Svjetskom bankom u 2018. odnosi na podsticajnu njegu za rani razvoj djeteta. Njime se stavlja fokus na koordinaciju i integraciju politika iz različitih sektora, prije svega sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne i dječje zaštite. Taj multidimeozionalni pristup je neophodan za socijalno isključene grupe, jer omogućava ranu detekciju poteškoća, ukazuje na potrebu za ranim intervencijama i doprinosi smanjenju siromaštva, prevenciji nasilja. Integrativni pristup može donijeti benefite ne samo za porodicu i djecu, već i za pružaoce usluga, odnosno implementatore jer daje mogućnost kombinovanja resursa.

Nepostojanje jedne međusektorske politike za rani razvoj djeteta, istovremeno onemogućava međusektorsko planiranje, budžetiranje i praćenje određenih intervencija za rani razvoj djeteta. U Crnoj Gori je nedavno utvrđena metodologija donošenja strateških dokumenata što predstavlja dobru polaznu osnovu za strateško planiranje u oblasti ranog razvoja djeteta za šta je potrebno formirati radno tijelo čiji će članovi biti ne samo predstavnici ministarstava, već i predstavnici nevladinog sektora. U procesu izrade ovih dokumenata potrebno je održati javne rasprave i konsultacije, kako bi se na kraju procesa jasno definisali i precizirali ciljevi i indikatori.

Preduslov za efikasnu integraciju usluga je definisanje i usvajanje zajedničke vizije ciljeva, jasno definisanje odgovornosti u pogledu pružanju usluga i obezbjeđivanje sredstava. Posebno je apostrofirao važnost uključivanja porodice i njeno osnaživanje, a za njihovo osnaživanje važna su centri za socijalni rad. U cilju uspostavljanja sistemskog okvira potrebno je mnogo više konsultovati različite analize i koristiti potencijale naučno istraživačkih institucija u Crnoj Gori. U tom smislu neophodna je i saradnja između donosioca politika i implementatora politika, sa jedne strane i istraživača i naučnika, sa druge strane. Istakao je da je veoma važno uspostaviti centralizovan sveobuhvatan sistem prikupljanja podataka. U budžetu ne postoji jasno preciziran iznos sredstava koji je usmjeren na djecu. Problematičnim je ocijenio što s jedne strane postoji tendencija ka decentralizaciji u pružanju usluga, a sa druge strane, prisutna je centralizacija njihovog finansiranja. Zaključio da je potrebno promovisati međusektorsku obuku za razmjenu iskustava, raditi na pojačanom uključivanju porodica u primjenu i praćenju usluga i kontinuirano ulagati u kapacitete pružalaca usluga.

Ministarka javne uprave Suzana Pribilović smatra problematičnom hiperprodukciju strateških dokumenata i nedostatak intenzivne međusektorske saradnje prilikom njihovog planiranja i donošenja zbog čega je potrebno formiranje zajedničkih stručnih timova koji će raditi na izradi novih strateških dokumenata. Podsjetila je da postoji akreditovani Program za izradu strateških dokumenata za državne službenike i namještenike koji je za sada pohađala jedna generacija službenika. Ukazala je na važnost procesa monitoringa i evaluacije strategija, uz ocjenu da eksterna evaluacija može doprinijeti objektivnijem prikazu činjeničnog stanja. Istakla je da je Ministarstvo javne uprave dužno da naredne godine izradi novi strateški dokument za reformu javne uprave za šta će im značajna biti evaluacija dosadašnje.

Profesorica na Ekonomskom fakultetu Univerziteta Crne Gore dr Gordana Đurović je istakla da je proces evropskih integracija strateško opredjeljenje Crne Gore. Ono što je zajedničko u agendama Evropske unije i Vlade Crne Gore na srednjoročnom programiranju su strateški, mjerljivi, bazni, međufazni i ciljani indikatori. Evropska unija i Evropska komisija daju ocjenu progressa u pojedinim oblastima, čak i deskriptivne ocjene iz oblasti vladavine prava koji se tiču teško mjerljivih kategorija. Ocijenila je da je posebno zahtjevno pregovaračko poglavlje 19 koje se odnosi na socijalnu politiku i zapošljavanje u kojem će Crna Gora morati uvoditi snažnije i jasnije standarde. Naglasila je da Crna Gora mora raditi sistemski i ozbiljnije na dobijanju sredstava iz pretpristupne podrške, jer je upravljanje grantovima veliki izazov za institucije.

Generalni sekretar Zajednice opština Crne Gore Refik Bojadžić je podsjetio da država osmišljava, obezbjeđuje uslove i sprovodi socijalnu politiku, dok lokalne samouprave samo učestvuju u procesu skladu sa svojim mogućnostima. Mjere socijalne politike sprovode centri za socijalni rad, kao multidisciplinarni timovi specijalizovani za bavljenje važnim pitanjima za razvoj djeteta. Njihov nedostatak je što u svom članstvu nemaju predstavnike opština i ne izvještavaju predsjednike opština o radu i potrebama u oblasti socijalne politike.

Upoznao je sa pozitivnim primjerima iz Opštine Bijelo Polje navodeći da je zahvaljujući inicijativi Opštine i saradnji sa partnerima u Bijelom Polju otvoren prvi Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju. Takođe, Centar za podršku djeci i porodici u Bijelom Polju je prvi i jedini centar ove vrste u Crnoj Gori, a za njegovo otvaranje zaslužno je partnerstvo između Opštine Bijelo Polje, Ministarstva pravde, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i UNICEF-a. Podsjetio je da je u proteklom periodu obuhvat djece u predškolskim

ustanovama utrostručen čemu su doprinijeli brojni projekti izgradnje novih predškolskih ustanova i rekonstrukcije postojećih.

Generalna sekretarka Evropske mreže organizacija za prava djece „Eurochild“ Jana Hainsworth je informisala o značaju integracije principa ekonomije sa socijalnim uslugama. Upravo takav model koji je njena organizacija razvila, nazvan 'Childonomics', ukazuje da sav javni novac koji se usmjerava ka djeci povećava kvalitet i pristupačnost osnovnih usluga koje im se pružaju. Što se više novca uloži, manja će biti potražnja za skupim i usko-specijalizovanim uslugama koje se traže tek nakon što problem eskalira. Zahvaljujući ranoj investiciji moguće je uštedjeti novac. Istakla je da je zadovoljna porodica najvažnija za prosperitet društva, ali je važno imati i dobro razvijene sisteme brige o porodici.

U nastavku Konferencije uslijedio je rad u tri Radne grupe: „Strategija Crne Gore za rani razvoj djece“, „Povećanje efikasnosti i ulaganja“ i „Kretanje ka međusektorskim rješenjima“.

Nakon završetka rada Radnih grupa, na Plenarnoj sesiji Konferencije predstavljeni su izvještaji o njihovom radu.

Grupa I je iznijela sljedeće stavove:

- da su saglasni sa preliminarnim ocjenama, procjenom dodatnih ulaganja i preporukama za ulaganje u rani razvoj djeteta u Crnoj Gori koje je UNICEF predstavio grupi u okviru dva dokumenta: „Ulaganje u rani razvoj djeteta“ i „Rani razvoj djece u Crnoj Gori“,
- da se sektor obrazovanja najviše bavi pitanjem ranog razvoja djece u Crnoj Gori i da je potrebno povećati učešće drugih sektora,
- da je povezivanje sektora najbolje ostvarivo putem sistema 'odozgo prema dolje', odnosno sa vrha vlasti koji treba jasno da definiše strategije za povezivanje sektora i mjere za koordinaciju resora,
- da u međusektorsku saradnju treba uključiti i organizacije civilnog društva, a prije svih roditelje i djecu.

Grupa II je iznijela sljedeće stavove:

- da je povećanje efikasnosti i ulaganja u Crnoj Gori jedno od najkomplikovanijih,
- da sistem patronaže, kao sistem rane intervencije, ima vrlo značajnu ulogu u ranom razvoju djeteta,
- da postoji problem kapaciteta u predškolskim ustanovama u Podgorici, a na sjeveru je problematičan kvalitet usluga,
- da se ne može razviti jedan model ulaganja u rani razvoj djeteta, već ti modeli treba da budu više inkluzivni i lokalizovani radi razvijanja boljeg kvaliteta servisa,
- da u Crnoj Gori postoji potreba za formiranjem platformi poput SOS linija i škola roditeljstva koje pružaju sistemsku podršku roditeljima.

Grupa III se prilikom svog rada podijelila u tri manje podgrupe i iznijela sljedeće stavove:

- prvo treba raditi na planiranju i mapiranju svih organizacija i institucija koje se bave ranim razvojem djeteta,
- nakon toga je potrebno definisati ko će biti nosilac koordinacije i implementacije strategije o ranom razvoju djeteta, za šta su predložene dvije mogućnosti: da nosilac bude ustanovljen po principu godišnje rotacije ministarstava, s tim da svako ministarstvo pokreće i rješava prioritarna pitanja koja su najbliža njihovoj nadležnosti ili da nosilac bude Ministarstvo rada i socijalnog staranja,
- potrebno je formirati međusektorski tim koji bi nadzirao sprovođenje implementacije strategije usmjerene ka ranom razvoju djeteta i pravio analize o implementaciji,
- na osnovu nacionalne strategije o ranom razvoju djece potrebno je donijeti lokalne planove za rani razvoj djece,
- potrebno je kontinuirano vršiti edukacije službenika o značaju međusektorskog povezivanja i
- neophodno je izvršiti integraciju usluga.

O ulozi privatnog sektora u ranoj edukaciji djece i njezi radi promocije ekonomskog razvoja i konkurencije govorio je Gabriel Biriš, potpredsjednik organizacije „ReadyNation Romania“ iz Rumunije.

Naglasio je da je ulaganje u rano obrazovanje djeteta pitanje od opšteg značaja, ali je upitan ekonomski interes ulaganja privatnih preduzeća u rano djetinjstvo. Privatna preduzeća su prije svega profitne organizacije i od njih se ne može očekivati ulaganje u nešto što će pružiti vrlo kasni povrat investicije.

S obzirom da u Rumuniji državne jaslice pokrivaju samo 5% potreba stanovništva, osnivaju se privatne koje su veoma skupe. Privatna preduzeća imaju mogućnost da dio poreza na dobit opredijele ka rješavanju problema nedostatka jaslica. Takođe, nedavno je pokrenut projekat koji će omogućiti privatnom sektoru da dio poreskih obaveza usmjeri ka plaćanju usluga jaslica. Taj projekat je odobrio Senat Rumunije i relevantni odbor u parlamentu i očekuje se rasprava na sjednici Parlamenta Rumunije.

Na Panel diskusiji na temu „Uloga privatnog sektora u promociji ranog razvoja djece“ učestvovali su: prof. dr Mladen Perazić, predstavnik Privredne komore, Ivan Radulović, izvršni direktor Savjeta stranih investitora Crne Gore, dr Marko Miročević, izvršni direktor Američke trgovinske komore i prof. dr Dragana Radević, direktorica Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj na Univerzitetu Donja Gorica.

Predstavnik Privredne komore prof. dr Mladen Perazić je ocijenio da ulaganje u djecu znači ulaganje u radnika. Radnik mora biti srećan i njegove potrebe zadovoljene da bi bio produktivan, ali i dobar roditelj. Izjavio je da u Privrednoj komori posebnu pažnju posvećuju radnicima i pomažu im da uspostave prirodni balans između privatnog i poslovnog života. U tom cilju organizuju više od 50 edukativnih aktivnosti godišnje, sa više od 3.000 učesnika. Na edukacijama su, u saradnji sa finskim ekspertima, predstavili model 'well being' (zadovoljstva) na radnom mjestu. Informisao je da u Finskoj postoje radna mjesta koja služe samo za vođenje brige o zaposlenima i njihovoj dobrobiti. Takođe, na predlog kolegice iz Privredne komore, uz veliko oduševljenje zaposlenih, uvedeno je alternativno radno vrijeme.

Smatra da u kompanijama u Crnoj Gori treba uvoditi neke prakse sa Zapada, kao što su: fleksibilno radno vrijeme, rad od kuće, rad van radnog mjesta, fleksibilni dopust za hitne slučajeve, puno osiguranje za slučaj povrede i participacija za troškove školovanja djece i ljetovanja.

Obavijestio je da Privredna komora u saradnji sa Ministarstvom prosvjete planira da održi konferenciju na kojoj će biti predstavljene sve kompanije koje su donirale sredstva u obrazovanje.

Izvršni direktor Savjeta stranih investitora Crne Gore Ivan Radulović je istakao da je neophodno veće uključivanje biznis lidera u davanje podrške i promociju ranog učenja. Sastavni dio politike svake kompanije je pomaganje zajednici, što Savjet stranih investitora podržava. Potrebno je zajedničko djelovanje privatnog i javnog sektora i lična uključenost biznis lidera kroz zajednički rad, interakciju i direktan razgovor sa poslovnim partnerima i građanima, kako bi se svima omogućilo da imaju jednake šanse. Takođe, treba kontinuirano raditi na unapređenju programa predškolskog obrazovanja kroz povećanje efikasnosti i usavršavanja samih vaspitača. Pristup efikasnim uslugama razvoja ranog djetinstva treba omogućiti ne samo u školama, već i u domovima, zajednici i zdravstvenim ustanovama. Smatra da bi bilo poželjno da velike kompanije u Crnoj Gori, u čijem sastavu je više kompanija, imaju vrtić koji bi pohađala djeca zaposlenih.

Izvršni direktor Američke trgovinske komore dr Marko Miročević je istakao da vještine koje se odnose na prilagođavanje promjenama, timski rad i kreativnost predstavljaju važnu komponentu za razvoj svakog društva. Te vještine počinju da se razvijaju u ranim fazama života djeteta. Svakom roditelju je od izuzetnog značaja da njihovo dijete ima kvalitetan obrazovni sistem i zdravstvenu njegu. Država je jedan od pokretača koja može stimulisati kompanije da vode računa o ranom razvoju djece. Mišljenja je da su privatne kompanije izuzetno važne za ulaganje u rani razvoj djece, obrazovanje i zdravstvenu njegu. Američka trgovinska komora u okviru svog ustaljenog programa ima i donacije i učestvovali su u nabavci opreme za Odjeljenje neonatologije u Institutu za bolesti djece Kliničkog centra Crne Gore.

Direktorica Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj Dragana Radević je ocijenila da u Crnoj Gori postoji neujednačena praksa kompanija u podršci porodici, što zavisi od veličine kompanije, od toga da li je domaća ili strana i da li je osnivač muškarac ili žena. Ocijenila je da se kompanije u Crnoj Gori sve više bave donacijama, a manje direktnom podrškom porodicama i zaključila da je edukacija privatnog sektora o značaju ulaganja u rani razvoj djece veoma važna.

Na kraju Konferencije su prezentovani Preliminarni zaključci koji će biti kompletirani u narednih mjesec dana i nakon toga dostupni javnosti.

INFORMACIJA
SA SASTANKA PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE DR HALILA
DUKOVIĆA SA SAVJETNICOM UN ZA LJUDSKA PRAVA ANJET LANTING, održanog u
Podgorici 23. oktobra 2019. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković sastao se sa savjetnicom UN za ljudska prava Anjet Lanting, na njen zahtjev.

Sastanak je održan u Skupštini Crne Gore, 23. oktobra 2019. godine.

Savjetnica Lanting je svoj angažman u Crnoj Gori počela prije mjesec dana i njen zadatak je da podnosi Izvještaj stalnoj koordinatorki UN Sistema u Crnoj Gori Fioni McCluney i Komesaru UN za ljudska prava. Ima dugogodišnje iskustvo u oblasti ljudskih prava i saradivala je sa Parlamentom Timora kojem je pružala podršku u analizi zakonodavstva iz ugla ljudskih prava. Vlada Crne Gore je zahtijevala od Komesara UN za ljudska prava da odredi osobu koja će u Crnoj Gori raditi kao savjetnik za ljudska prava i pratiti implementaciju preporuka Komesara za ljudska prava i tijela Ujedinjenih nacija, uključujući i preporuke regionalnih i nacionalnih tijela, kao što je institucija Ombudsmana. U Crnoj Gori je uspostavljen nacionalni mehanizam za praćenje implementacije preporuka i njihovo pohanjivanje u bazu podataka o ljudskim pravima. Mehanizam je uspostavljen u saradnji sa resornim ministarstvima i Ministarstvom vanjskih poslova, a zadatak savjetnice UN za ljudska prava je da podrži resorna ministarstva u osnaživanju ove baze podataka kako bi se poboljšala implementacija preporuka.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je zahvalio savjetnici UN za ljudska prava na interesovanju za rad Odbora, a što jača autoritet Odbora i detaljno je informisao o radu i ključnim aktivnostima koje ovo radno tijelo realizuje u okviru zakonodavne, kontrolne i nadzorne uloge Skupštine. Istakao je da Odbor kroz multisektorski pristup i izuzetnu saradnju sa Vladom Crne Gore, nadležnim ministarstvima, Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u Crnoj Gori, kao i sa nevladinim organizacijama, doprinosi napretku u oblasti ljudskih prava i sloboda koji je posebno vidljiv u zakonodavnoj oblasti, ali i u praćenju primjene donešenih zakona. U skladu sa praksom usvajanja planskih dokumenata Odbor sačinjava Plan aktivnosti, prilikom čije izrade se rukovodi ocjenama stanja iznešenim u Izvještaju EK o Crnoj Gori, a pogotovo iznijetim kritikama i u cilju njihovog rješavanja utvrđuje konkretne aktivnosti koje realizuje u saradnji sa svim relevantnim subjektima. Prethodno, predlog plana se šalje nadležnim državnim organima, instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinim organizacijama sa kojima Odbor ima kvalitetnu i kontinuiranu saradnju, koji upućuju svoje predloge i sugestije koje se razmatraju na sjednici Odbora u proširenom sastavu.

Predsjednik Odbora je predstavio zakonodavni postupak u Skupštini Crne Gore koji podrazumijeva razmatranje predloga zakona u radnim tijelima i na plenumu. Prethodno, u pripremi predloga zakona, Odbor za ljudska prava i slobode na zahtjev resornog ministarstva koristi mogućnost da delegira svog predstavnika za učešće u radu radne grupe za pripremu nacrtu zakona iz oblasti ljudskih prava i sloboda. Predlozi zakona koje utvrdi Vlada u najvećoj mjeri su usaglašeni sa međunarodnim standardima i evropskim zakonodavstvom u oblasti ljudskih prava. Odbor uvažava opravdane sugestije predstavnika nevladinog sektora usmjerene na poboljšanje predloženih zakonskih rješenja. O tome svjedoči i podatak da je zbog primjedbi predstavnika nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom prilikom razmatranja Predloga zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom Odbor donio Zaključak kojim je obavezao nadležno Ministarstvo za ljudska i manjinska prava da, u saradnji sa predstavnicima organizacija koje se bave zaštitom prava lica sa invaliditetom, poboljša tekst Predloga zakona, što je u definisanom roku i učinjeno. Takođe, saopštio je da monitoring nad radom Odbora vrši NVO „Građanska alijansa“ čiji predstavnik prisustvuje svim sjednicama Odbora.

Predsjednik Duković je naglasio da Odbor, u sklopu kontrolne i nadzorne uloge, razmatranjem godišnjih izvještaja koje nadležne institucije u skladu sa zakonom dostavljaju Skupštini Crne Gore, održavanjem kontrolnih i konsultativnih saslušanja na kojima se prati stepen realizacije preporuka Odbora i Zaključaka Skupštine prati aktivnosti nadležnih organa na unapređenju ljudskih prava i sloboda.

Takođe, ovaj Odbor je prepoznat po posjetama institucijama koje realizuje kako bi se poslanici uvjerali na koji način se sprovode zakoni i poštuju ljudska prava. Na taj način Odbor je posjetio brojne institucije koje se bave zaštitom prava djece, lica sa invaliditetom i lica lišenih slobode. Ovim aktivnostima, po pozivu Odbora, prisustvuju i predstavnici institucije Zaštitnika, međunarodnih organizacija sa sjedištem u Crnoj Gori,

nevladinih organizacija sa kojima Odbor ima dobru saradnju, kao i predstavnici medija. Prilikom obilazaka ustanova identifikovani su određeni problemi koji su riješeni zajedničkom aktivnošću nadležnih organa, na koje je ovaj Odbor ukazivao preporukama. Djelotvornost kontinuirane nadzorne uloge Odbora prikazao je na primjeru pritvorskih jedinica u kojima je stanje značajno poboljšano i usklađeno sa međunarodnim standardima. Podsjetio je i na nedavnu posjetu Odbora Dnevnom centru za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Rožajama kada su se članovi Odbora uvjerali u posvećenost zaposlenih svim korisnicima uprkos kašnjenju zarada za prethodna tri mjeseca.

Odbor se izdvaja od drugih radnih tijela Skupštine organizovanjem javnih tribina širom Crne Gore o različitim temama koje se tiču ljudskih prava, a sve u cilju detaljnog informisanja građana sa njihovim pravima i obavezama. Posebna pažnja bila je posvećena upoznavanju građana sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Takođe, podsjetio je da je Odbor, u saradnji sa UNICEF-om, organizovao Javnu tribinu, kao doprinos Kampanji „Svako dijete treba porodicu“ koja je doprinijela značajnom povećanju srodničkog, a posebno nesrodničkog hraniteljstva u Crnoj Gori.

Dr Halil Duković je saopštio da bi Odbor imao širi spektar aktivnosti i još više radio, posebno na planu međunarodne saradnje, ali je ograničen finansijskim mogućnostima Skupštine. Odbor nema sopstvena budžetska sredstva, već se njegove aktivnosti finansiraju iz Budžeta Skupštine Crne Gore, pa se zbog nedostatka sredstava, nerazumijevanja značaja ljudskih prava i utvrđivanja prioriteta, u značajnoj mjeri ograničavaju aktivnosti Odbora i onemogućava se učešće članova Odbora na važnim međunarodnim skupovima o ljudskim pravima, iako su takvi događaji od ključnog značaja za unapređenje rada i razmjenu najboljih iskustava i praksi u ovoj oblasti. Na taj način, članovima Odbora nije omogućeno učešće na Seminaru „Parlamentarna uključenost u oblast ljudskih prava: Identifikovanje dobrih praksi i novih mogućnosti za djelovanje“, koji su Interparlamentarna unija i Kancelarija Visokog komesara UN-a za ljudska prava organizovali u Ženevi od 24. do 26. juna 2019. S obzirom da su na tom Seminaru parlamentima date preporuke za unapređenje mogućnosti djelovanja i uključenosti u ljudska prava, članovi Odbora za ljudska prava i slobode će na nekoj od narednih sjednica biti upoznati sa njima.

Savjetnici UN za ljudska prava je saopšteno da je Odbor mnogo više respektabilan na međunarodnoj ravni, od predstavnika međunarodnih organizacija u Crnoj Gori i van nje koji prepoznaju materiju kojom se Odbor bavi kroz nastojanje da se dosegnu međunarodni standardi propisani konvencijama koje je Crna Gora potpisala. Ukazano je na Preporuku iz Rezolucije Savjeta UN za ljudska prava 35/29 (2017) kojom se insistira na jačanju saradnje parlamenata sa Interparlamentarnom unijom, naročito kroz rad Savjeta za ljudska prava i njegovog Univerzalnog periodičnog pregleda, kao i na preporuke sa Seminara za odbore za ljudska prava održanog u Ženevi u junu 2019. kojima se insistira na širenju dobrih praksi i doprinosa odbora za ljudska prava. S tim u vezi, ocijenjeno je da bi bilo važno ukazati na dobre prakse ovog Odbora zbog čega će savjetnica UN za ljudska prava biti pozvana na sve buduće sjednice Odbora kako bi se detaljno mogla upoznati sa njegovim radom i informisati o njegovim pozitivnim praksama. Takođe, biće joj dostavljani izvještaji sa zaključcima i preporukama Odbora o važnim pitanjima iz oblasti ljudskih prava.

Istaknuto je da bi bilo važno da Odbor za ljudska prava i slobode bude subjekt u UPR procesu, kao što su Vlada, Ombudsman i nevladine organizacije i da na taj način direktno participira u procesima koji se tiču ljudskih prava. Takođe, bilo bi važno da Odbor bude direktno uključen u sastav Nacionalnog mehanizma za praćenje implementacije preporuka UN tijela kako se ne bi naknadno uključivao i davao svoje preporuke.

Savjetnica UN za ljudska prava Anjet Lanting je uputila pohvale za rad Odbora i važne aktivnosti koje preduzima u monitoringu implementacije zakona i poštovanja ljudskih prava. Nastojanje Odbora da se poboljša implementacija zakona vrijedno je pohvale, kao i velika posvećenost Predsjednika Odbora ovoj oblasti. Pozitivnom je ocijenila praksu participacije civilnog društva, Ombudsmana i drugih zainteresovanih strana u radu Odbora, posebno u razmatranju predloga zakona.

Savjetnica Anjet Lanting je ponudila podršku i pomoć u radu Odbora koju bi mogla pružiti prilikom analize predloga zakona za koje bi pripremala sopstveni osvrt ili koristila postojeće mehanizme, odnosno opšte komentare tijela Ujedinjenih nacija o određenim temama, kao što su prava lica sa invaliditetom. Uputila je na korisne publikacije Komesara za ljudska prava i Interparlamentarne unije, među kojima su Priručnik o ljudskim pravima namijenjen parlamentarcima iz 2015. godine, kao i publikacije o ljudskim pravima iz ugla migracija, o pravima lica sa invaliditetom i o integrisanju pitanja o ljudskim pravima u budžet.

Savjetnica Anjet Lanting je podsjetila da institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i nevladine organizacije podnose svoj izvještaj u okviru UPR procesa i direktno su uključeni u proces. Ne vidi razlog zašto i Odbor ne bi bio uključen u taj proces, pa će to pitanje pokrenuti u Ženevi. Istakla je da je procedura za promjenu

pravila spora i potrebno je donošenje određenih rezolucija i sugerisala da se ovo interesovanje Odbora zagovara i preko Interparlamentarne unije.

Sagovornici su izrazili očekivanje da će saradnja između Odbora za ljudska prava i slobode i savjetnice UN za ljudska prava tokom njenog mandata u Crnoj Gori biti plodonosna i korisna za dalje unapređenje zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković